

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Esteros Miežytės,

V kurso, komercinės teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Proceso atnaujinimas dėl naujai paašškėjusių aplinkybių civiliniame procese

Vadovas: prof. habil. dr. Vytautas Nekrošius

Recenzentas: lekt. Egidijus Laužikas

Vilnius 2016

TURINYS

Ižanga	3
1. Civilinio proceso atnaujinimo esmė ir paskirtis	7
2. Teismų sprendimų kontrolės formų atskyrimas nuo proceso atnaujinimo	10
3. Proceso atnaujinimo pagrindai	16
3.1. Proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese problematika teisės moksle	23
3.2. Proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese problematika teismų praktikoje	33
3.2.1. Aplinkybių pripažinimo naujai paaiškėjusiomis praktika	34
3.2.2. Aplinkybių nepripažinimo naujai paaiškėjusiomis praktika	43
3.2.3. Kita susijusi su proceso atnaujinimu dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių problematika	51
Išvados	57
Santrauka	64
Summary	65

Ižanga

Konstitucija, būdama visos teisinės sistemos pagrindiniu teisės aktu, tiesiogiai veikia civilinio proceso teisę. Lietuva yra demokratinė teisinė valstybė, todėl Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nuosekliai laikomasi teisės viršenybės idėjų. Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje¹ yra įtvirtinta absoliuti asmens, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, teisė kreiptis į nepriklausomą ir nešališką teismą. Kalbant apie teisinės valstybės principą galima teigti, kad asmuo taip pat turi teisę kreiptis į teismą tikėdamas, kad sprendimas bus teisėtas. Teisė kreiptis į teismą yra neatsiejama nuo asmens teisės į tinkamą teisinį procesą. Be to, proceso atnaujinimo instituto taikymas siejamas ir su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsniu, kurį aiškindamas Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, jog teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, garantuojama Konvencijos 6 straipsnyje, turi būti aiškinama atsižvelgiant į Konvencijos preambulės, kurioje teisės viršenybės principas įtvirtintas kaip bendro Susitariančiųjų Šalių paveldo dalis, turinį. Vienas iš esminių teisės viršenybės principo elementų yra teisinio apibrėžtumo principas, kad galutiniu teismo sprendimu byloje neturi būti abejojama.² Civilinio proceso atnaujinimas yra viena iš procesinių priemonių, kuria siekiama užtikrinti efektyvų asmens pažeistų teisių ir laisvių gynimą. Šio instituto tikslas – užtikrinti teisingumo vykdymą bei tinkamą teisės į teisminę gynybą įgyvendinimą, siekiant patikrinti, ar įsiteisėję teismų sprendimai (nutartys, įsakymai ar nutarimai)³ nepažeidžia įstatymais saugomų asmenų teisių ir interesų.⁴ Kai asmuo nebeturi galimybės apginti savo teisių ir teisėtų interesų pasinaudodamas instancinės teismų sistemos garantuojamais sprendimų teisėtumo kontrolės būdais, dažniausiai naudojamas proceso atnaujinimo institutas tam, kad būtų įgyvendintas teisingumas bei teisė į teisminę gynybą. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau CPK) 366 straipsnis⁵ numato baigtinį proceso atnaujinimo pagrindų sąrašą. Šiame darbe pagrindinis dėmesys bus skirtas vienam iš pagrindų: kai naujai paaiškėja esminių bylos aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu. Norint remtis šiuo pagrindu negana, kad tiesiog būtų pateikiamos naujos aplinkybės, svarbu suvokti, kurios aplinkybės gali būti laikomos

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis c. b. V. K. ir N. K. v. D. S. ir I. S., Nr. e3K-3-643-219/2015, kat. 3.2.4.11; 3.3.4.2.2.

³ Toliau darbe sprendimams, nutartims, įsakymams ir nutarimams apibendrinti bus vartojama sąvoka sprendimai.

⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. UAB „Utenos statybinės medžiagos“ v. I. J., „Gražuliai“, Nr. 3K-3-167/2007, kat. 124. 2. 2.

⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 36-1340; 2002, Nr.42-0.

esminėmis, turinio prasme ir naujai paaiškėjusiomis, laiko atžvilgiu. Šio proceso atnaujinimo pagrindo detaliu atskleidimui, darbe daug dėmesio skiriama ne tik teisės doktrinai, bet ir šio pagrindo taikymo apžvalgai Lietuvos teismų praktikoje.

Temos aktualumas. Šiais, globalios visuomenės, laikais teisiniai santykiai tarp asmenų susiklosto itin dažnai. Teisiniai santykiai tampa vis sudėtingesni, o besikreipiančių į teismą skaičius taip pat didėja. Tai rodo vis didesnis teismų užimtumas ir prailgėjęs bylų nagrinėjimo laikas. Dėl to norint užtikrinti teisingumą teisiniame procese dažnai tenka derinti ekonomiškumą su būtinumu teisingai išspręsti bylą. Esant tokiai situacijai labai svarbu turėti efektyvų teisinį instrumentą, kuris leistų užtikrinti, kad galimai neteisėtas sprendimas nebus paliktas galioti. Civilinio proceso atnaujinimo galimybė aktuali kiekvienai bylos šaliai. Tačiau tam, kad ja efektyviai pasinaudoti, negana žinoti, kad egzistuoja proceso atnaujinimo pagrindai ir vieną jų pateikti teismui prašyme atnaujinti procesą. Pavyzdžiui, remiantis antruoju pagrindu, kai naujai paaiškėja esminių bylų aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu, negana nurodyti, kad tokios aplinkybės paaiškėjo. Teismų praktika išsamiai analizuoja tokio pagrindo taikymo galimybes, atkreipdama dėmesį į tai: kokios būtent aplinkybės paaiškėjo ir kada tos aplinkybės paaiškėjo. Kita vertus, nors teismai yra suformavę aiškias kriterijų aplinkybėms laikyti naujai paaiškėjusiomis praktiką, neretai pasitaiko prieštaringų teismų sprendimų. Galbūt toks prieštaravimas gali būti paaiškinamas tuo, kad aptariamas atnaujinimo pagrindas yra naudojamas susiklosčius labai skirtingoms faktinėms aplinkybėms. Dėl to sunku apibrėžti bendras taisykles, nes kiekvienu konkrečiu atveju nustatinėjant ar procesas turėtų būti atnaujinamas teismas situaciją vertina ir išsprendžia pagal savo vidinį įsitikinimą. Taigi, šios temos aktualumą sudaro praktikoje kylančių problemų, siekiant efektyviai pasinaudoti proceso atnaujinimo institutu, išsiaiškinimas.

Darbo originalumas. Proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tema buvo nagrinėta Lietuvos teisės doktrinoje, tačiau ne taip plačiai. Šiame darbe yra siekiama atkreipti dėmesį į ne taip giliai analizuotus klausimus. Proceso atnaujinimo institutas teisės moksle yra nagrinėjamas akcentuojant jo savarankiškumą ir atskirumą nuo apeliacinio ir kasacinio institutų, pernelyg nesigilinant į atnaujinimo esmę bei svarbą. Proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių problematika plačiau yra nagrinėjama teismų praktikoje. Dėl to svarbu nuodugniau išanalizuoti civilinio proceso atnaujinimo institutą pateikiant susistemintą teisminės praktikos analizę. Atnaujinimo pagrindų analizės ir apibendrinimo trūkumas lemia poreikį apžvelgti civilinio proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių institutą ir jo taikymo praktiką.

Darbo objektas. Visų pirma, šiame darbe nagrinėjamas civilinio proceso atnaujinimo institutas. Atkreipiamas dėmesys į šio instituto sampratą ir reikšmę. Proceso atnaujinimo esmė atskleidžiama atskiriant jį nuo kitų teismų sprendimų kontrolės formų. Už šio darbo objekto ribų yra paliekama istorinė dalis. Proceso atnaujinimo instituto istorija jau nagrinėta kituose darbuose, dėl to laikoma nebeaktualia atsižvelgiant į darbe keliamą problematiką. Antroje darbo dalyje nagrinėjami civilinio proceso atnaujinimo pagrindai. Didžiausias dėmesys skiriamas proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindui. Dėl to darbe yra pasirinkta atlikti lyginamąją minimo ir kitų pagrindų analizę. Šioje darbo dalyje analizuojama teisės doktrina ir teismų sprendimai susiję su šio pagrindo taikymo praktikoje problematika. Darbe taip pat keliami teismo sprendimo teisinės galios problema, atsižvelgiant į proceso atnaujinimo tikslus. Paminėtina, kad šiame darbe visas dėmesys skiriamas Lietuvos teisinės sistemos analizei, dėl to nėra lyginamuoju metodu tiriami kitų valstybių teisės šaltiniai. Tokios objekto ribos pasirinktos, nes pirma, tiriamoje teisės doktrinoje jau yra nagrinėti kitų valstybių teisės šaltiniai šia tema, o antra, norima maksimalų dėmesį sutelkti į Lietuvos teismų praktikos apibendrinimą.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas išanalizuoti proceso atnaujinimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių reglamentuojančius teisės aktus, aktualią teismų praktiką ir pateikti susistemintą šio instituto analizę, įvardijant praktines jo taikymo problemas bei kitimo tendencijas. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, darbe keliami tokie uždaviniai:

1. Išnagrinėti proceso atnaujinimo instituto specifinius bruožus, atskleidžiant proceso atnaujinimo esmę ir paskirtį.
2. Nagrinėti proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių doktrininę medžiagą ir atskleisti esamo instituto reglamentavimo tikslus.
3. Analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką įvardinti kylančias problemas ir pateikti galimus šių problemų sprendimo būdus bei išvadas.

Darbo tyrimo metodai. Šiame darbe naudojami: lyginamasis, sisteminis, apibendrinimo bei teleologinis metodai. Visų pirma, naudojamas sisteminis metodas, kuriuo siekiama apibendrinti mokslinės literatūros šaltinių analizę ir išskirti reikalingiausią informaciją nagrinėjama tematika. Taip pat sisteminis metodas leidžia nagrinėti temą platesniame kontekste ir rasti sąsajas tarp skirtingų institutų. Lyginamasis metodas ypač aktualus atskiriant instancinės teismų sistemos garantuojamus sprendimų teisėtumo kontrolės būdus nuo proceso atnaujinimo. Teleologinis metodas bus naudojamas analizuojant teismų praktiką, konkrečiose bylose siekiant nustatyti nagrinėjamo teisės instituto tikslus, uždavinius. Analizuojant teismų išaiškinimus, ieškant problematikos

teismų sprendimai bus lyginamuoju metodu gretinami tarpusavyje. Pagaliau, siekiant suformuluoti išvadas bus naudojamas apibendrinamasis metodas.

Svarbiausi šaltiniai. Darbo tikslui realizuoti pasitelkiami teisės mokslo šaltiniai, nagrinėjantys proceso atnaujinimo institutą. Pirmiausia, analizuojami Civilinio proceso teisės vadovėliai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras. Komentaras laikomas aktuali šaltiniu, Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso (toliau tekste – CPK) nuostatų analizei. Darbe minima V. Nekrošiaus, monografija bei atsižvelgiama į Lietuvos teisės mokslininkų S. Vėlyvio ir D. Bolzano išsakytas nuomones periodiniuose teisės leidiniuose. Teismų praktika vadovaujama atskleidžiant ir nustatant Lietuvos teisės praktikoje formuojamą poziciją, ir sprendžiant proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių problematiką. Prie svarbiausių šaltinių neišvengiamai priskiriama ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo parengta 2007 m. vasario 22 d. teismų praktikos, taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose, apžvalga.

1. Civilinio proceso atnaujinimo esmė ir paskirtis

Lietuvos Respublikos Konstitucija kiekvienam asmeniui užtikrina, kad jo teisės ir laisvės būtų ginamos teismine tvarka. Kiekvienas asmuo, kurio subjektinė teisė yra pažeidžiama, pats sprendžia ar jis kreipsis į teismą, o gal, pavyzdžiui, bandys atkurti teisinę taiką derybų būdu. Retai kada šalims turinčioms skirtingus interesus pavyksta pasiekti tarpusavio taiką, taigi dauguma ginčų būna patikimi spręsti teismų kompetencijai. Tačiau tai nereiškia, kad ginčas bus sprendžiamas, bet kuriuo atveju, teisingumas mūsų valstybėje yra vykdomas pagal aiškiai iš anksto numatytą tvarką, būtent tą ir reglamentuoja Civilinio proceso kodeksas. Svarbu pažymėti, kad teisminės valdžios tikslas pirmiausia yra vykdyti teisingumą sprendžiant juridinius konfliktus.⁶ Yra laikomasi nuomonės, kad įsiteisėjęs teismo sprendimas įgyja *res judicata* galią. Tai reiškia, kad šalių ginčas yra galutinai išspręstas, o teismo sprendimas šalims turi įstatymo galią.⁷ Įsiteisėjęs teismo sprendimas lemia tai, kad šalys nebeturi teisės dėl to paties ginčo kreiptis į teismą ateityje (CPK 293 str. 3 d.). Svarbu, kad būtent įsiteisėjęs sprendimas yra laikomas nenuginčijamu, nes civilinio proceso teisė numato galimybę apskusti teismo sprendimą apeliacine tvarka. Po šios instancijos galima ir dar viena, apskundimas kasacine tvarka. Šie institutai leidžia užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų teisėti ir teisingi. Tačiau Civilinio proceso kodekse numatoma dar viena ekstraordinari galimybė atnaujinti procesą ir taip maksimaliai užtikrinti, kad civilinio proceso metu ginčo šalių teisės bus apgintos, o teisinė taika bus atkurta.

Civilinio proceso kodekso 365 str. 1 d. numatoma, kad: „bylos, užbaigtos nagrinėti dėl ginčo esmės įsiteisėjusiu teismo sprendimu (nutartimi, įsakymu ar nutarimu), procesas gali būti atnaujintas šiame skyriuje nustatytais pagrindais ir tvarka.

Prašymus atnaujinti procesą gali paduoti šalys ir tretieji asmenys, taip pat neįtraukti į bylos nagrinėjimą asmenys. Neįtraukti į bylos nagrinėjimą asmenys gali paduoti prašymus atnaujinti procesą tik šio Kodekso 366 straipsnio 1 dalies 7 punkte numatytais pagrindais.” Civilinio proceso kodeksas XVIII skyriuje talpina dešimt straipsnių, kurie aprėpia visą svarbiausią informaciją apie galimybę pasinaudoti proceso atnaujinimu. Iš pirmo žvilgsnio, kol nesusiduriama su praktine civilinio proceso atnaujinimo puse atrodo viskas paprasta ir aišku. Civilinio proceso kodekso 365 str. 1 d. galime laikyti norma, kuri

⁶ BIRMONTIENĖ, T. et al. *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. P.521, 522.

⁷ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 167.

įtvirtina proceso atnaujinimo sampratą siaurąja prasme. Analizuoti proceso atnaujinimo esmę, reikšmę ir paskirtį yra svarbu ne tik siekiant mokslinių tikslų. Doktrinine prasme atskleisti šio instituto esmę yra svarbu žiūrint į teisę kaip į globalią visumą, kaip mokslo šaką. Praktikoje šis institutas yra itin svarbus ir reikšmingas asmenims, ginantiems savo teises teisme. Tiek teisės doktrina tiek praktika siekia tų pačių tikslų kai yra kalbama apie teisingumą. Proceso atnaujinimo ir teisingumo sąsaja yra labai glaudi. Būtent, dėl noro užtikrinti maksimaliai teisingų sprendimų priėmimą yra numatyta galimybė atnaujinti procesą bylą nagrinėti iš naujo.

Pirmiausia, atnaujinimas yra laikomas ketvirtąją savarankiška⁸ civilinio proceso stadija, kurioje peržiūrimas teismo sprendimas su tikslu išvengti teisinių galimo neteisėto teismo sprendimo padarinių ir taip įvykdyti teisingumą, apginant ne tik privačių šalių, bet ir viešąjį interesą.⁹ Ši stadija yra išimtinė, ekstraordinarinė, dėl to ja galima pasinaudoti tik įstatymo numatytais pagrindais. Šis pagrindų sąrašas yra baigtinis. Tokio išsamaus sąrašo numatymo tikslas yra užkirsti kelią nepagrįstiems bandymams atnaujinti procesą. Reikalingumas taip pat gali būti pagrindžiamas įsigaliojusio teismo sprendimo teisine galia bei šalių tarpusavio taikos stabilizavimu. Poreikis užtikrinti teisinio stabilumo bei teisingumo principų pusiausvyrą, apsaugoti dalyvaujančius byloje asmenis nuo neribotą laiką trunkančio bylinėjimosi, užkirsti galimybes nesąžiningiems asmenims piktnaudžiauti proceso atnaujinimo teise lemia, jog proceso įstatyme turi būti įtvirtintos tokios proceso atnaujinimo prielaidos ir sąlygos, kad atitiktų proceso atnaujinimo instituto ekstraordinarinį pobūdį – tik išimtiniais atvejais pakartotinai nagrinėti bylą.¹⁰ Įžvelgtina, kad sąrašo būvimas palengvina tiek teismų darbą, tiek, besikreipiančiojo dėl atnaujinimo, pareiškėjo įrodinėjimo našta. Civilinio proceso kodeksas numato net devynis proceso atnaujinimo pagrindus. Žvelgiant siauriau yra dvi aplinkybės, dėl kurių svarbu atnaujinti procesą. Pirma, proceso atnaujinimas gali leisti nustatyti tikrąją tiesą ginče ir atkurti teisingumą. Antra, teismo sprendimas peržiūrimas siekiant ištaisyti tam tikrus proceso trūkumus. Dažniausiai proceso atnaujinimas naudojamas tada, kai suinteresuotas asmuo nebeturi galimybės apginti savo pažeistas teises ir interesus kitais teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės instancinės sistemos būdais.¹¹

⁸ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 357.

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 28 d. nutartis c. b. UAB „Salta“ v. VĮ „Turto bankas“, Nr. 3K-3-337/2011, kat. 124.2.2; 124.5.

¹⁰ VĖLYVIS S., BOLZANAS D. Užbaigta byla, kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje sąlyga. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 2(2): P. 351–364.

¹¹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 359.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, aiškindamas proceso atnaujinimo esmę ir reikšmę 2000 m. rugpjūčio 28 d. nutartyje yra nurodęs, kad proceso atnaujinimo institutą reglamentuojančios teisės normos turi būti aiškinamos ir taikomos atsižvelgiant į šio instituto tikslus ir uždavinius.¹² 2015 m. rugpjūčio 21 d. nutartyje¹³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi tos pačios pozicijos ir sprenddamas ginčą netgi identiškai pakartoja, kad: „Proceso atnaujinimo institutą reglamentuojančios teisės normos turi būti aiškinamos ir taikomos atsižvelgiant į šio instituto tikslus ir uždavinius.“ Pirmoje minimoje nutartyje teismas daug dėmesio skiria akcentuoti, kad atnaujinimo institutas yra vienintelė galimybė, kai įstatymas nesuteikia apeliacijos ar kasacijos teisės pasiekti, kad asmens teises pažeidžiantis sprendimas būtų panaikintas. Pabrėžiama tai, kad proceso atnaujinimo teise gali pasinaudoti ir asmuo, kuris nebuvo įtrauktas į civilinės bylos nagrinėjimą, nes tik tokiu būdu jis gali siekti jo teises įtakojančio teismo sprendimo panaikinimo. Dar vienoje 2001 m. nutartyje teismas taip pat atkreipia dėmesį, į tai kad svarbu ne tik formaliai taikyti proceso atnaujinimą reglamentuojančias normas, bet labai svarbu ir nenukrypti nuo šio instituto paskirties ir užtikrinti įgyvendinimą tikslų, kurių siekė įstatymų leidėjas, numatydamas šį institutą.¹⁴ Šioje byloje pagrindiniu įstatymų leidėjo tikslu, įtvirtinant atnaujinimo institutą, yra įvardijamas teisingumo vykdymo užtikrinimas. Teisėjų kolegija atnaujinimą laiko stadija, kurios metu galima maksimaliai užtikrinti, kad nebūtų palikti galioti neteisėti ir nepagrįsti teismo sprendimai tais atvejais, kai teismo padarytų fakto ar teisės klaidų nepavyko ištaisyti kitų proceso stadijų metu. Teismas, remdamasis nurodytais tikslais, numato būtinybę atnaujinti procesą, kai yra pagrįstas pagrindas manyti, kad byloje priimti sprendimai ar nutartys gali būti neteisėti ar nepagrįsti. Proceso atnaujinimo tikslai reikalauja, kad teismas, priimdamas prašymą dėl proceso atnaujinimo ir taikant kitas normas jas aiškintu ne formaliai, o atsižvelgdamas į instituto paskirtį. Teismo atsisakymas atnaujinti procesą vien formaliais argumentais, kai nėra išpildytos visos sąlygos numatytos įstatyme, bet esant pagrįstam pagrindui abejoti priimtų teismo sprendimų teisėtumu ir pagrįstumu reikštų atsisakymą vykdyti teisingumą. Tokį straipsnių taikymą teismas laikytu ne tik neatitinkantį normų tikslo ir paskirties, bet ir pažeidžiantį Konstitucijos 109 str. 1 d.

¹² Ten pat. P. 359. (Cituota iš: LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. rugpjūčio 28 d. nutartis c.b. *Vokietijos draudimo kompanija „DA – Deutsche Allgemeine Versicherung Aktiengesellschaft“ v. Vilniaus apskrities valstybinės mokesčių inspekcijos Švenčionių skyrius*, Nr. 3K-3-739/200, kat.37.).

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugpjūčio 21 d. nutartis c.b. *AB „Panevėžio energija“ v. V. K.*, Nr. 3K-3-473-684/2015, kat. 124.2.2.

¹⁴ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 359. (Cituota iš: LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis c.b. *J. Martinauskas v. J. Dobrovalskis*, Nr. 3K-3-183/2001, kat.118.).

2. Teismų sprendimų kontrolės formų atskyrimas nuo proceso atnaujinimo

Įstatymų leidėjas ir teismų praktika¹⁵ proceso atnaujinimą vertina kaip ekstraordinarų būdą peržiūrėti įsiteisėjusius teismų procesinius sprendimus. Proceso atnaujinimas laikomas galimu tik esminėms klaidoms taisyti, esant svarbioms ir įtikinamoms aplinkybėms. Įstatyme bylos šalims nesuteikiama teisė atnaujinti procesą vien siekiant pakartotinio bylos išnagrinėjimo.¹⁶ Proceso atnaujinimas yra išimtinė civilinio proceso stadija. Tačiau literatūroje ir teismų praktikoje, ne tik šis institutas yra laikomas išimtiniu. Teismų praktikoje¹⁷ yra akcentuojama, kad kasacija - tai išimtinė pirmosios ir apeliacinės instancių teismų sprendimų patikrinimo forma. Kasacijos ribojimais, kuriuos numato CPK iš esmės pabrėžiamas kasacinio proceso išimtinumas. Kasacijos instituto paskirtis yra užtikrinti teisės aiškinimo ir taikymo vienodumą taip, kad nebūtų neteisėtų sprendimų. Akivaizdu, kad visais paminėtais institutais yra siekiama užtikrinti teisėtumą ir teisingumą civiliniame procese. Kita vertus, nors ir vedini tų pačių siekių: sprendimų kontrolė ir proceso atnaujinimas, yra skirtingi institutai, civiliniame procese ir yra laikomi skirtingomis proceso stadijomis. Šioje darbo dalyje bus analizuojamas apeliacijos, kasacijos ir proceso atnaujinimo santykis.

Paminėtina, kad toks proceso atnaujinimo ir kasacijos institutų atskyrimas egzistavo ne visada. Civilinio proceso atnaujinimas, kaip vienas iš žmogaus teisių apsaugos mechanizmo elementų Lietuvos teisėje vystėsi kartu su visa Lietuvos teisine sistema. Visų pirma, įsiteisėjusių sprendimų, nutarčių ir nutarimų peržiūrėjimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių buvo numatytas Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Civilinio proceso kodekse.¹⁸ Jame šis institutas buvo išskiriamas į atskirą skirsnį, o 365 straipsnis numatė keturis peržiūrėjimo pagrindus. Vienas jų, nutarimams peržiūrėti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, yra esminės bylai aplinkybės, kurios pareiškėjui nebuvo ir negalėjo būti žinomos. Tačiau, atkūrus Lietuvos valstybingumą ir pradėjus vykdyti teisės sistemos

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 22 d. nutartis c. b. *S. V. v. M. D. ir kt.*, Nr. 3K-3-601/2006, kat 102.5, 122.4, 124.1, 124.2.9; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 7 d. nutartis c. b. *I. Š. v. A. P. ir kt.*, Nr. 3K-3-647/2005, kat. 124; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugpjūčio 23 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto savivaldybė v. UAB „Pramoninė santechnika“ ir kt.*, Nr. 3K-3-485/2006, kat. 124.8.

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 5 d. nutartis, c. b. *F. P. v. „Indėlių ir investicijų draudimas“; trečiasis asmuo bankrutavusi akcinė bendrovė bankas „Snoras“*, Nr. 3K-3-347-915/2015, kat 124.2.2; 124.2.9.

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 28 d. nutartis, c. b. *I. S. (I. S.) ir V. S. (V. S.)*, Nr. 3K-3-128/2011, kat 116.8; 123.2.

¹⁸ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Civilinio proceso kodeksas. *LTSR įstatymų sąvadas*, 1964-07-07.

pakeitimus tuometinis kodeksas buvo keičiamas. Įsiteisėjusių sprendimų, nutarčių ir nutarimų peržiūrėjimą numatantis skirsnis buvo pripažintas netekusiu galios, bet pats institutas nebuvo eliminuotas, o buvo perkeltas į pagrindų išskelti kasacinę bylą sąrašą.¹⁹ Toks sprendimas yra vertinamas kritiškai dėl esminės funkcinės priežasties. Aukščiausiojo teismo funkcija yra teisės aiškinimas ir vienodas teismų praktikos formavimas, todėl proceso atnaujinimo funkcija jam yra nebūdinga ir svetima, kadangi faktinės bylos aplinkybės nagrinėti nėra jo kompetencija.²⁰ Nepriklausomos Lietuvos teisinės sistemos reformos tuo nesibaigė, taigi dabar turime 2002 metais paskelbtą Civilinio proceso kodeksą, kuriame visas skyrius yra skiriamas proceso atnaujinimo institutui. Šiandien šiame skyriuje yra numatyti net devyni pagrindai, kuriais remiantis asmuo, gali teikti prašymą atnaujinti civilinį procesą.

Po to, kai civilinėje byloje yra priimamas sprendimas apeliacinis skundas gali būti paduotas per trisdešimt dienų nuo pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo dienos.²¹ Apeliacija yra pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma, todėl apeliaciniame procese byla nenagrinėjama iš naujo.²² Taigi, mūsų teisinėje sistemoje nėra numatyta pakartotinio bylos nagrinėjimo. Visi šie institutai yra skirti užtikrinti teismo sprendimo teisėtumą ir teisingumą, tačiau tik tam tikrais įstatymo numatytais atvejais galima jais pasinaudoti. Peržiūrėti teismo sprendimą galima, tik esant galimybei, kad priimtas sprendimas yra neteisėtas.

Civilinio proceso teisės mokslas išskiria dvi teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės formas: apeliacija ir kasacija. Šiomis formomis revizuojamas teismo sprendimas ar nutartis, taigi yra jie peržiūrimi teisėtumo ir pagrįstumo tikslais.

Kokia apeliacijos ir kasacijos vieta civiliniame procese ir kaip šių dviejų institutų vykdoma teismo sprendimų kontrolė skiriasi nuo proceso atnaujinimo glaustai yra analizuojama teisės mokslininkų, civilinio proceso teisės vadovėlyje.²³ Autoriai išskiria penkis esminius proceso atnaujinimo nuo apeliacijos ir kasacijos skirtumus.

Visų pirma, atkreipiamas dėmesys į tai, kad byloje priimto teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo tikrinimas proceso atnaujinimo atveju nėra tiesioginės sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės rezultatas. Proceso atnaujinimo atveju, byloje priimto teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo tikrinimas yra naujų, išnagrinėjus bylą

¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės Žinios*, 1994, Nr. 93-1809.

²⁰ NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002. P. 236.

²¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 36-1340; 2002, Nr.42-0.

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 balandžio 30 d. nutartis, c. b. „*Nordea Bank Finland*“ v. „*NETO*“, Nr. 3K-3-278/2014, kat. 22.6; 30.3; 32.5.4; 121.13.

²³ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 357.

paaiškėjusių aplinkybių padarinys. Apeliacijos ir kasacijos atveju nagrinėjimo dalyku yra skundžiamo teismo sprendimo teisėtumas arba teisėtumas ir pagrįstumas. Byloje dalyvaujantys asmenys dėl to skunde nurodo konkrečius pažeidimus, kurie jų nuomone lėmė priimto sprendimo nepagrįstumą. Taigi, sprendimo teisėtumas ir pagrįstumas nagrinėjant bylą instancine tvarka tikrinamas pagal esamą bylos medžiagą. „Proceso atnaujinimo atveju teismo nagrinėjimo dalykas yra įstatyme nurodytų aplinkybių, kurioms esant reikia bylą išnagrinėti pakartotinai, buvimas ar nebūvimas, nes kol tos aplinkybės neatsirado, teismo sprendimo ir pagrįstumo klausimas apskritai nebuvo keliamas. Jeigu konstatuojama, kad tokių aplinkybių nėra, byla gali būti nagrinėjama pakartotinai ir, jas įvertinus, byloje priimtas teismo sprendimas gali būti panaikintas kaip neteisėtas ir nepagrįstas. Tačiau net išnagrinėjus bylą pakartotinai atsižvelgiant į naujas aplinkybes sprendimas gali būti nekeičiamas.“²⁴

Antra, apeliacijos ir kasacijos pagrindinis uždavinys yra patikrinti žemesnės instancijos teismų veiksmus ir sprendimus tiesiogiai. Dėl to nagrinėjant bylą tokiais atvejais sprendimas yra naikinamas dėl bylą nagrinėjusio žemesnės instancijos teismo padarytų fakto ar teisės klaidų. Apeliacija ir kasacija kartu yra teismo sprendimų teisėtumo ir (ar) pagrįstumo instancinės kontrolės formos. Nagrinėjant bylą apeliacine tvarka gali būti tikrinamas ir teisinis, ir faktinis pagrindai, o bylą nagrinėjant kasacine tvarka gali būti vertinamas tik teisinis bylos aspektas. Visais atvejais svarbu tikrinti ar bylą nagrinėjęs teismas laikėsi visų procesinių taisyklių, ar visi teismo veiksmai buvo teisėti. Visai kitaip, atnaujinus civilinį procesą, teismo sprendimas gali būti panaikintas bylą nagrinėjusiam teismui nepadarius jokie pažeidimo. Ši teiginį geriausiai iliustruoja proceso atnaujinimas, dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, kai ir teismas, ir byloje dalyvaujantys asmenys nagrinėjant bylą objektyviai nežinojo ir negalėjo žinoti egzistuojant faktus, kurie paaiškėjo tik išnagrinėjus bylą. Proceso atnaujinimas turi didelės reikšmės užtikrinant ne tik teisėtumą, bet ir teisingumą. Pavyzdžiui galima išsiaiškinti faktus, kurių nebuvo galima išnagrinėti dėl vienos iš šalių kaltės (remiantis suklustotais dokumentais) arba dėl kitų objektyvių priežasčių.

Vadovėlyje trečiuoju skirtumu nurodoma tai, kad apeliacijos ir kasacijos atveju teismo sprendimą tikrina ir naikina aukštesnės instancijos teismas, o proceso atnaujinimo atveju, ar atnaujinti bylą, dažniausiai sprendžia pirmosios instancijos teismas, kuris panaikina savo anksčiau priimtą sprendimą.

²⁴ Ten pat. P. 357, 358.

Ketvirta, skiriasi šių institutų pagrindai, tvarka, asmenys, turintys teisę inicijuoti procesą, teismai nagrinėjantys bylą, teismo teisės. Ne visi šių institutų pagrindai iš esmės skirtingi. Apeliacinio skundo pagrindas – kyla iš turinio, kuris turi būti nurodomas skunde. Civilinio proceso kodekso 306 str. 1 d. 4 p. numato, kad apeliacinio skundo pagrindas yra skunde nurodomos bylos aplinkybės patvirtinančios sprendimo ar jo dalies neteisėtumą ir nepagrįstumą bei konkretūs įrodymai ir teisiniai argumentai grindžiantys šias aplinkybes. Civilinio proceso kodekso 346 str. numatyta, kad įsiteisėjusių teismo sprendimų peržiūrėjimas kasacine tvarka galimas tik tuo atveju, kai yra šiame straipsnyje išvardyti pagrindai. Pagrindai peržiūrėti bylą kasacine tvarka yra orientuoti į esminius teisės normų pažeidimus galinčius turėti įtakos neteisingo sprendimo priėmimui bei vieningo teisės taikymo ir aiškinimo užtikrinimui. Procesas gali būti atnaujinamas (taip kaip ir kasacija), jeigu yra kodekse nurodyti pagrindai.²⁵ Nurodomi pagrindai yra pakankamai konkretūs ir skirti tam tikroms procesinėms situacijoms išskyrus antrąjį, kai naujai paaiškėja esminių bylos aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu. „Nors kai kurie proceso atnaujinimo ir apeliacijos (kasacijos) pagrindai sutampa, tačiau proceso atnaujinimo pagrindas tos pačios aplinkybės gali būti tik kai nebuvo galimybės pasinaudoti instancine tvarka. Pavyzdžiui, byloje dalyvaujantis asmuo, nagrinėjant bylą žinojęs kad teismo sudėtis yra neteisėta, tačiau sprendimo neskundęs nei apeliacine, nei kasacine tvarka, šiuo pagrindu negali reikalauti atnaujinti proceso (CPK 366 str. 2 d.).“²⁶ Iš esmės skiriasi skundų ir prašymų padavimo tvarka. CPK 310 str. numato, kad apeliacinis skundas paduodamas per tą teismą, kurio sprendimas yra skundžiamas. Kasacinis skundas paduodamas tiesiogiai Lietuvos Aukščiausiajam Teismui (CPK 343 str.). Proceso atnaujinimo atveju CPK 367 str. pateikia tris galimybes prašymų atnaujinti procesą pateikimui, kurios priklauso nuo to kokių pagrindų yra remiamasi: 1. Jeigu prašymas atnaujinti procesą grindžiamas šio Kodekso 366 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu pagrindu, jis pateikiamas Lietuvos Aukščiausiajam Teismui. 2. Jeigu prašymas atnaujinti procesą grindžiamas šio Kodekso 366 straipsnio 1 dalies 8 punkte numatytu pagrindu, jis pateikiamas tam teismui, kurio neteisėtos sudėties teismas išnagrino bylą. 3. Jeigu prašymas pagrįstas kitais pagrindais, jis paduodamas bylą nagrinėjusiam pirmosios instancijos teismui. Taip pat skiriasi asmenų ratas, turinčių teisę inicijuoti procesą. Civilinio proceso kodekso 305 str. nurodyta, kad apeliacinį skundą gali inicijuoti proceso dalyviai, o kasacinį skundą taip pat gali paduoti tik dalyvaujantys byloje asmenys (CPK 342 str.).

²⁵ Ten pat.

²⁶ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 358.

Prašymus atnaujinti procesą gali paduoti šalys ir tretieji asmenys, taip pat neįtraukti į bylos nagrinėjimą asmenys. Neįtraukti į bylos nagrinėjimą asmenys gali paduoti prašymus atnaujinti procesą tik šio Kodekso 366 straipsnio 1 dalies 7 punkte numatytais pagrindais, o prašymus dėl proceso atnaujinimo, siekiant apginti viešąjį interesą, šiame skyriuje nustatyta tvarka gali paduoti Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras (CPK 365 str.). Išskiriamas kaip vienas iš skirtumų ir teismai, kurie nagrinėja bylą. Teismai nagrinėjantys skundus ir prašymus skiriasi dėl skirtingos jų padavimo tvarkos. Bylas pagal apeliacinius skundus (atskirusius skundus) dėl neįsiteisėjusio apylinkės teismo sprendimo, nutarties nagrinėja apygardų teismai, o bylas pagal apeliacinius skundus (atskirusius skundus) dėl neįsiteisėjusio apygardos teismo sprendimo, nutarties nagrinėja Lietuvos apeliacinis teismas (CPK 301 str.). Kasacine tvarka bylas nagrinėja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (CPK 340 str. 2 d.). Taigi, pagrįstumo kontrolės formų atveju sprendimą peržiūri aukščiau stovintis teismas, o proceso atnaujinimo atveju prašymas paduodamas pirmosios instancijos teismui, išskyrus: kai prašymas atnaujinti procesą yra grindžiamas CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu pagrindu, jis pateikiamas Lietuvos Aukščiausiajam Teismui; kai prašymas atnaujinti procesą yra grindžiamas CPK 366 straipsnio 1 dalies 8 punkte numatytu pagrindu, jis pateikiamas tam teismui, kurio neteisėtos sudėties teismas išnagrinėjo bylą. Galiausiai vadovėlis išskiria ir skirtingas teismų teises. Išnagrinėjęs bylą dėl proceso atnaujinimo teismas turi teisę (CPK 371 str.): 1) prašymą dėl teismo sprendimo (nutarties) pakeitimo arba panaikinimo atmesti; 2) teismo sprendimą ar nutartį pakeisti; 3) priimti naują sprendimą (nutartį). Apeliacinės ir kasacinės instancijų teismų teisės yra kiek platesnės nei atnaujinimo. Pavyzdžiui, CPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas numato, kad apeliacinis teismas turi teisę panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą visą ar iš dalies ir perduoti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, o CPK 359 straipsnio 1 dalies 5 punktas numato, kad kasacinis teismas turi teisę sprendimą ar nutartį visą arba iš dalies panaikinti ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui, išskyrus atvejus, numatytus šio Kodekso 360 straipsnyje. Taip pat, esant tam tikroms įstatyme numatytoms aplinkybėms, šie teismai gali sprendimą ar nutartį visą arba iš dalies panaikinti ir bylą nutraukti arba pareiškimą palikti nenagrinėtą (CPK 326 str. 1 d. 5 p. ir CPK 359 str. 1 d. 6 p.).

Penkta, vadovėlyje minima, kad daugeliu atveju, norint pasinaudoti proceso atnaujinimo institutu, turi būti išnaudotos apeliacijos ir kasacijos galimybės ir tik jų neišnaudojus ar negalėjus jomis pasinaudoti yra galima prašyti atnaujinti procesą. „Pavyzdžiui, šalis manydama, kad pirmosios instancijos teismas padarė teisės aiškinimo klaidą, turi sprendimą skųsti instancine tvarka, o ne iš karto reikalauti atnaujinti procesą.

Taigi, proceso atnaujinimas laiko atžvilgiu yra vėlesnė proceso stadija nei apeliacija ar kasacija.²⁷

Remiantis teisės mokslininkų išskirtais skirtumais, svarbu akcentuoti, kad proceso atnaujinimo instituto negalima laikyti dar viena teismų kontrolės forma. Teismų praktikoje pabrėžiama, kad atnaujinimas yra laikomas stadija, kurios metu galima maksimaliai užtikrinti, kad nebūtų palikti galioti neteisėti ir nepagrįsti teismo sprendimai tais atvejais, kai teismo padarytų fakto ar teisės klaidų nepavyko ištaisyti kitų proceso stadijų metu²⁸. Nors analizuojamų institutų tikslai sutampa ir jais yra norima užtikrinti, kad nebus palikti galioti galimai neteisingi teismų sprendimai ar nutartys, bet proceso atnaujinimo tikslu nėra teisės taikymo klaidų ištaisymas. Taigi, proceso atnaujinimas, kaip ekstraordinari galimybė užtikrinti teismo sprendimų teisėtumą ir teisingumą yra paskesnė proceso stadija nei kitos teismų kontrolės formos ir galima tik jas išnaudojus arba nesant galimybei jomis pasinaudoti (pavyzdžiui, nežinant apie aplinkybes, kurios egzistavo, bet tapo žinomomis tik išnagrinėjus bylą teisme).

²⁷ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 359.

²⁸ Ten pat. P. 359. (Cituota iš: LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis c.b. *J. Martinauskas v. J. Dobrovalskis*, Nr. 3K-3-183/2001, kat.118.)

3. Proceso atnaujinimo pagrindai

Civilinio proceso kodekso 366 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinti devyni konkretūs proceso atnaujinimo pagrindai, kuriems esant teismas gali atnaujinti civilinį procesą. Proceso atnaujinimo pagrindai yra teisiškai reikšmingi faktai, kurių egzistavimas konkrečioje byloje dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių negalėjo būti nustatytas, peržiūrint bylą instancine tvarka.²⁹ Kalbant apie civilinio proceso atnaujinimo pagrindus galima dar kartą paminėti, kad atnaujinimo institutas yra laikomas išimtiniu. Būtent dėl proceso atnaujinimo paskirties ir ekstraordinaraus pobūdžio įstatymų leidėjas numatė tvarką, pagal kurią bylos gali būti peržiūrimos tik konkrečiais įstatyme nustatytais atvejais.³⁰ Pagrindų būvimas taip pat garantuoja, kad bus užtikrintas teismo sprendimų, civilinių santykių ir civilinės apyvartos stabilumas.³¹

Civilinio proceso kodekse numatytų pagrindų sąrašas yra išsamus ir baigtinis. Tai reiškia, kad jokiais kitais pagrindais procesas negali būti atnaujinamas.³² Kreipiantis į teismą dėl proceso atnaujinimo svarbu, kad egzistuotų bent vienas iš nurodytų pagrindų, tai reiškia, kad pareiškėjas kreipdamasis į teismą turi nurodyti vieną ar kelius pagrindus. Tačiau dažnai pačiam pareiškėjui yra sunku teisiškai kvalifikuoti pagrindą, dėl kurio jis siekia atnaujinti procesą. Tokiais atvejais yra priimta laikytis principo, kad teismas turi prerogatyvą nustatyti teisinį pagrindą, o šalis turi nurodyti faktines aplinkybes, kuriomis remiasi. Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 6 d. nutartį, kurioje pasakyta, kad: „Pagal CPK 370 straipsnio 3 dalį teismas atnaujiną procesą, jeigu konstatuoja bent vieną CPK 366 straipsnio 1 dalyje nustatytą proceso atnaujinimo pagrindą.“³³ Cituojamoje byloje teisėjų kolegija pabrėžė teismo pareigą kvalifikuoti prašyme nurodytą pagrindą. Teismas pabrėžė, kad negalima pernelyg formaliai reikalauti nurodyti konkretų teisinį pagrindą, taip pažeidžiant CPK 370 straipsnio 3 dalies reikalavimus bei proceso operatyvumo principą. „Vien ta aplinkybė, jog prašyme dėl proceso atnaujinimo nurodyta ne ta teisės norma, kurioje įtvirtintas konkretus proceso atnaujinimo pagrindas, negali būti pagrindas teismui atsisakyti atnaujinti procesą, kai iš prašyme išdėstytų aplinkybių ir proceso atnaujinimo

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 16 d. nutartis, c. b. V.I. v A.K., Nr. 3K-3-108/2009, kat. 124.2.2; 124.2.7.

³⁰ VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras (T.2) II - III dalis*. Vilnius: Justitia, 2005. P. 458.

³¹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 360.

³² Ten pat. P. 459.

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 6 d. nutartis, c. b. *pagal pareiškėjo A. P. skundą byloje dėl R. Š. ir V. Š. santuokos nutraukimo*, Nr. 3K-3-471/2007.

motyvų teismui yra aišku, kokių pagrindų remiasi pareiškėjas, prašydamas atnaujinti procesą.³⁴

Civilinio proceso atnaujinimo pagrindai gali būti sugrupuojami keliais būdais. Civilinio proceso komentare yra pateikiamos kelios klasifikacijos. Pirmiausia, CPK 366 str. 1 d., 8 ir 9 punktuose nurodytos aplinkybės gali būti priskiriamos teisinėms, o 2-4 punktuose – faktinėms. Antra, CPK 366 str. 1 d., 3 ir 4 punktuose nurodyti faktai gali būti vertinami kaip baudžiamieji pagrindai, o kiti, pavyzdžiui, CPK 366 str. 1 d., 2, 5 ir 7 punktuose vertinami kaip civiliniai pagrindai.³⁵ Be paminėtųjų Komentare, galima dar išskirti ir kelias kitas grupes: pagal tai, kas gali prašyti atnaujinti procesą ir paaiškėjusių aplinkybių šaltinį. Pirma, CPK 366 str. 1 d., 9 punkte yra numatytas specialus subjektas - Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras, 7 punkto pagrindu gali remtis tik neįtrauktas į bylos nagrinėjimą asmuo, jei yra pasisakyta, dėl jo materialiujų teisių ar pareigų. Taigi, prašymą atnaujinti procesą gali pareikšti bylos šalys ar tretieji asmenys³⁶, išskyrus 7 punkto pagrindą. Antra, galima išskirti aplinkybes, kurios atsiranda kai yra priimamas teismo sprendimas kitoje byloje (CPK 366 str. 1 d., 1 p., 3 p., 4 p., 5 p.) bei kai paaiškėja procesiniai pažeidimai byloje (CPK 366 str. 1 d., 6 p., 7 p., 8 p., 9 p.). Atskirai paminėtinas pagrindas, kai paaiškėja esminių bylos aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu. Teisės moksle galima sutikti šią sąvoką minint siaurąją prasme (kaip savarankišką bylos proceso atnaujinimo pagrindą, kuris ir nagrinėjamas darbe) ir plačiąją prasme (kaip bet kurį proceso atnaujinimo pagrindą sudarančias aplinkybes). Tačiau tai nereiškia, kad analizuojamas proceso atnaujinimo pagrindas turi būti sutapatintas su kitais proceso atnaujinimo pagrindais. Nuo kitų proceso atnaujinimo pagrindų naujai paaiškėjusias aplinkybes paprastai skiria: aplinkybių pobūdis (faktinis), jų atsiradimo momentas (nagrinėjant bylą iš esmės) bei tai, kad šias aplinkybes nustato ir teisiškai įvertina teismas.³⁷ Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad tai paprasčiausias, gal net aiškiausias ir plačiausiai taikomas pagrindas. Tačiau nors ir nėra apibrėžta, kas yra laikoma naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis jomis gal būti pripažintos ne bet kokios aplinkybės. Šiuo pagrindu dažnai remiamasi, siekiant atnaujinti procesą, kai nėra galima pasinaudoti kitais minėtais pagrindais. Dėl to dažnai galima nusivilti, kai teismas atsisako atnaujinti procesą. Taip yra, nes šiuo pagrindu pasinaudoti nėra lengva, nors teisės moksle bei

³⁴ Ten pat.

³⁵ VALANČIUS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras (T.2) II - III dalis*. Vilnius: Justitia, 2005. P. 459.

³⁶ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika: vadovėlis*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009. P. 338.

³⁷ BOLZANAS, D. Naujai paaiškėjusios aplinkybės kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje pagrindas. *Socialinių mokslų studijos*. 2010, 3(7). P. 359, 360.

praktikoje yra numatytos tam tikros gairės. Teismų praktika pakankamai plačiai leidžia susidaryti bendrą vaizdą, kokios aplinkybės gali būti laikomos naujai paaiškėjusiomis. Šiame darbe pagrindinis dėmesys yra sutelkiamas pastarojo pagrindo analizei, bet toliau paminėtini prieš tai minėti ir klasifikuoti pagrindai, kurios bus stengiamasi atriboti nuo CPK 366 str. 1 d. 2 punkto.

Pirmasis pagrindas atnaujinti procesą civilinėje byloje yra kai Europos žmogaus teisių teismas pripažįsta, kad Lietuvos Respublikos teismų sprendimai, nutartys ar nutarimai civilinėse bylose prieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai ir (ar) jos papildomiems protokolams, kurių dalyvė yra Lietuvos Respublika.³⁸ Dar visai neseniai tai buvo pagrindas, kuriuo nebuvo atnaujinta nė viena byla, dėl ko neegzistavo jokia normos taikymo praktika.³⁹ Teisės moksle buvo galima rasti pateikiamą pavyzdį, kad byla būtų atnaujinta šiuo pagrindu jei Lietuvos teismas bylą nutrauktų, pripažinęs, kad ji nenagrinėtina teisme, o Strasbūro teismas pripažintų buvus pažeistą Konvencijos 6 straipsnio pirmojoje dalyje nustatytą teisę į teisminę gynybą.⁴⁰ Būtent bylą Cudak prieš Lietuvą, atrodo, teisės mokslininkai turėjo mintyje pateikdami tokį pavyzdį. Ši byla nagrinėjama nuo 2001 metų. Pareiškėjos teisės buvo apribotos, nes Lietuvos teismai bylą nutraukė, dėl to, kad Lenkijos Respublika pasinaudojo valstybių imunitetu nuo užsienio valstybės teismų jurisdikcijos ir atsisakė būti atsakovu. Taigi, būtent šiuo pagrindu atnaujinta byla buvo išnagrinėta dar kartą⁴¹.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. apžvalgoje teismas pažymėjo, kad CPK yra įtvirtinta, jog Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir (ar) jos papildomų protokolų pažeidimai turi būti nustatyti Lietuvos Respublikos teismų sprendimuose, nutartyse ar nutarimuose priimtuose civilinėse bylose. Šioje vietoje yra reikalinga pabrėžti, kad CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu yra galima remtis tik civilinėje byloje. Jei pareiškėjas remtųsi baudžiamojoje byloje priimtais procesiniais sprendimais ir dėl jų priimto Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimu tokiu atveju teismas neatnaujintų bylos CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu. Kita vertus negali susiklostyti situacija, kad asmens teisės nebūtų ginamos ir nebūtų užtikrinamas teisingumas. Dėl to teismas atsižvelgdamas į Europos Tarybos

³⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 36-1340; 2002, Nr.42-0.

³⁹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 361.

⁴⁰ Ten pat P. 361.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis, c. b. A. C. v. *Lenkijos Respublikos ambasada*, Nr. 3K-3-309/2012.

Ministrų Komiteto 2000 m. sausio 19 d. priimtą rekomendaciją Nr. R (2000)2⁴² išaiškino, kad jei Europos Žmogaus Teisių Teismas priėmė sprendimą dėl baudžiamosios bylos, kurios nagrinėjimo dalykas yra civilinei bylai reikšmingų aplinkybių tyrimas, tai su tuo susijusios Europos Žmogaus Teisių Teismo išvados gali būti pagrindas prašyti proceso atnaujinimo CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu.⁴³

Atsižvelgiant į turimą praktiką ir kol kas kalbant tik apie pirmąjį pagrindą atnaujinti procesą civilinėje byloje, norisi daryti prielaidą, jog CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkto taikymas yra kur kas siauresnis, o susiklosčius tokioms aplinkybėms, kada proceso nėra galima atnaujinti remiantis pirmuoju punktu, bet išlieka rizika, kad teisingumas visgi nėra atkurtas, lieka galimybė prašyti atnaujinti procesą dėl bendresnio pagrindo - CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto, kai naujai paaiškėja aplinkybių civiliniame procese.

Pagal ankščiau minėtą klasifikaciją, CPK 366 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktai priskiriami baudžiamiesiems pagrindams atnaujinti procesą, kai yra nustatomos tam tikros nusikalstamos veikos.⁴⁴ Pabrėžtina, jog tam kad būtų galima pasinaudoti šiais pagrindais, jie turi atitikti tam tikras sąlygas, kuri kiekviena yra būtina (*cinditio sine qua non*).⁴⁵ Pirma, tiek 3 ar 4 punkto pagrindu tam tikros aplinkybės turi būti konstatuotos įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, o ikiteisminio tyrimo medžiaga (policijos, prokuratūros, dokumentai), kitokių institucijų, pavyzdžiui seimo kontrolierių, medžiaga nėra pakankamas pagrindas atnaujinti procesą, kai nustatomi žinomai melagingi šalies ar trečiojo asmens paaiškinimai, liudytojo parodymai, žinomai melaginga eksperto išvada, žinomai neteisingas vertimas, dokumentų arba daiktinių įrodymų suklastojimas, dėl kurių priimtas neteisėtas arba nepagrįstas sprendimas.⁴⁶ Taip pat pabrėžtina, kad įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu turi būti nustatomos, būtent, nusikalstamos dalyvaujančių byloje asmenų arba teisėjų veikos, padarytos nagrinėjant bylą, pavyzdžiui, kyšio davimas ar ėmimas, o kitokie pažeidimai tokie kaip, profesinės etikos pažeidimai, nebūtų laikoma tinkamais atnaujinti bylą ketvirtuoju pagrindu. CPK 366 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodyti pažeidimai turi turėti esminę reikšmę bylai,⁴⁷ tarp nusikalstamos veikos ir sprendimo priėmimo civilinėje byloje

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. apžvalga „Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai“, Nr 1 2007, Teismų praktika, Nr. 27, 2007 m.

⁴³Ten pat.

⁴⁴ VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras (T.2) II - III dalis*. Vilnius: Justitia, 2005. P. 461.

⁴⁵ Te pat. P. 461.

⁴⁶ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 363.

⁴⁷ VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras (T.2) II - III dalis*. Vilnius: Justitia, 2005. P. 461.

turi būti tiesioginis priežastinis ryšys⁴⁸ bei įsiteisėjusio teismo nuosprendžiu konstatuotomis aplinkybėmis civilinę bylą nagrinėjęs teismas turėjo remtis priimant sprendimą.⁴⁹ Panaši sąsajumo sąlyga yra taikoma ir CPK 366 straipsnio 1 dalies 4 punkte nurodytam pagrindui, jog nusikaltimai turi būti padaryti nagrinėjant civilinę bylą.⁵⁰

Kaip ir CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytu atnaujinimo pagrindu, taip ir šiais dviem minėtais pagrindais, nurodytos sąlygos tam tikrais atvejais riboja galimybę atnaujinti procesą civilinėje byloje. Jau minėta, kad proceso atnaujinimas yra negalimas remiantis CPK 366 straipsnio 1 dalies 3 ar 4 punktais, parengtinio tardymo organo ar prokuroro baudžiamajame procese priimtų procesinių sprendimų pagrindu, nes šios institucijos nevykdo teisingumo ir jų sprendimai neturi prejudicinės galios civiliniame procese.⁵¹ Tačiau teismas pabrėžia, kad kituose baudžiamojo proceso tvarka priimtuose procesiniuose sprendimuose gali būti nustatomos aplinkybės, kurios yra bylos proceso atnaujinimo pagrindas pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktą.⁵²

Taigi, galima laikyti teisinga prielaidą, kad proceso atnaujinimas pagrindu dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių gali būti laikomas bendresniu, daugiau faktinių situacijų apimančiu pagrindu. Šis pagrindas, gali būti laikomas svarbiu norint atnaujinti procesą, kai paaiškėjus nusikalstamai veikai, tačiau dėl tam tikrų formalių, bet būtinų sąlygų nėra galimybės pasinaudoti, konkrečiu pagrindu leidžiančiu atnaujinti bylą paaiškėjus nusikalstamai veikai.

Kiti likę pagrindai (CPK 366 straipsnio 1 dalies 5 - 8 punktai) yra pakankamai siauri ir pritaikomi tik tam tikroms konkrečioms situacijoms. Visi jie turi tam tikras taikymo sąlygas, kurios nebus toliau nagrinėjamos, nes nėra siejamos su nagrinėjama darbo tema. Kiek kitokia situacija susiklostė dėl CPK 366 straipsnio 1 dalies 9 punkto. Šių dviejų atnaujinimo pagrindų analizė bus pateikiama tolimesnėje darbo dalyje atskleidus aplinkybių pripažinimo naujai paaiškėjusiomis teoriją ir praktiką.

Šioje darbo dalyje buvo akcentuota, kad yra baigtinis pagrindų sąrašas, kada galima kreiptis su prašymu atnaujinti procesą civilinėje byloje. Verta paminėti, kad be numatytojo CPK yra dar vienas specialusis pagrindas atnaujinti procesą. Užtikrinant Reglamento (EB) Nr. 1/2003 įtvirtintą vienodo Europos Bendrijos konkurencijos teisės taikymo reikalavimą,

⁴⁸ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009. P. 346.

⁴⁹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*: vadovėlis. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 363.

⁵⁰ Ten pat. P. 364.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. apžvalga „*Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai*“, Nr 1 2007, Teismų praktika, Nr. 27, 2007 m.

⁵² Ten pat.

Lietuvos įstatymų leidėjas priėmė įstatymų pataisas, padėsiančias įgyvendinti šį reikalavimą.⁵³ Taigi, dabar galiojančio Konkurencijos įstatymo⁵⁴ 47 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad procesas gali būti atnaujinamas, kai paaiškėja, kad po teismo sprendimo (nutarties) priėmimo, kuriame (kurioje) susitarimams, sprendimams ar veiklai buvo taikomas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 ar 102 straipsnis, priimamas Europos Komisijos sprendimas dėl minėtų straipsnių taikymo tiems patiems susitarimams, sprendimams ar veiklai ir tas taikymo rezultatas iš esmės skiriasi. „Kadangi CPK 366 straipsnio 1 dalyje nustatytas išsamus proceso atnaujinimo pagrindų sąrašas, tai nurodytas Konkurencijos įstatyme proceso atnaujinimo pagrindas laikytinas specialiu savarankišku proceso atnaujinimo pagrindu konkurencijos bylose. Toks bendrųjų ir specialiųjų kolizijos normų sprendimo būdas įtvirtintas CPK 1 straipsnio 4 dalyje, kurioje nustatyta, kad, įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus, kituose įstatymuose gali būti nustatomos ir kitokios bylų nagrinėjimo, sprendimų priėmimo bei vykdymo taisyklės.“⁵⁵ Taigi, esant tam tikroms aplinkybėms, kurios nėra nenumatytos tarp baigtinio CPK sąrašo yra naudojamosi numatytu specialiu reglamentavimu. Dėl to galimas tik hipotetinis klausimas, jei nebūtų šio specialaus pagrindo ar bylos galėtų būti atnaujinamos dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių?

Teisės mokslo šaltiniuose sutinkama dar viena problema susijusi su baigtiniu pagrindų sąrašu. Lietuvoje nėra galimybės atnaujinti proceso LR Konstituciniam Teismui pripažinus teisės aktą, kuriuo teismas rėmėsi priimdamas sprendimą, antikonstituciniu. Minimos apžvalgos autoriaus nuomone Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui konstatavus legislatyvinę omisiją, CPK 366 straipsnyje įtvirtinta teisės norma būtų pripažinta antikonstitucine, dėl ko įstatymų leidėjui kiltų pareiga įtvirtinti naują proceso atnaujinimo pagrindą. Tokią idėją autorius kelia remdamasis Ukrainos, Rusijos, Estijos, Latvijos ir Lenkijos pavyzdžiais, kur yra suteikiama teisė asmenims atnaujinti procesą minėtu pagrindu civilinėse bylose.⁵⁶

Taigi, ne visais atvejais CPK 366 straipsnyje įtvirtintas pagrindas, leidžiantis atnaujinti procesą naujai paaiškėjus tam tikroms aplinkybėms, yra galimybė atnaujinti procesą. Nors jis šioje darbo dalyje apibūdintas kaip bendresnis ir galimas remtis prašyme,

⁵³ Ten pat.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės Žinios*, 1999, Nr. 30-856.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. apžvalga „*Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai*“, Nr 1 2007, Teismų praktika, Nr. 27, 2007 m.

⁵⁶ RAŠČIUKEVIČIUS, O. Vytauto Didžiojo universitetas. „*Teisės akto, kuriuo pagrįstas teismo sprendimas, pripažinimas antikonstituciniu kaip pagrindas atnaujinti civilinį procesą*“, Teisės apžvalga Law review No. 1 (12), 2015, P. 190 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://dx.doi.org/10.7220/2029-4239.12.1.6>> [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.].

kai aplinkybės neatitinka kitų pagrindų, tačiau net ir naudojimasis šiuo pagrindu yra pakankamai griežtai apibrėžtas tiek teorijoje, tiek teismų praktikoje. Pernelyg nuosaikus aplinkybių vertinimas šiuo pagrindu sudarytų ne tik galimybes užtikrinti proceso atnaujinimo tikslus, bet padarytų daug žalos, nes atsirastų daug atvejų, kai būtų norima nepagrįstai atnaujinti procesą – vien kad būtų galima pasibylinėti dar kartą. Tolimesnėje darbo dalyje bus pateikiama esama teisės mokslinė ir praktinė problematika susijusi su proceso atnaujinimu dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese.

3.1. Proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese problematika teisės moksle

CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtintas proceso atnaujinimo pagrindas, kuris išsiskiria iš kitų to paties straipsnio atnaujinimo pagrindų. Bendriausia prasme šiuo pagrindu yra naudojama tada, kai paaiškėja tam tikros aplinkybės, kurios buvo nežinomos bylos nagrinėjimo metu. Tačiau tai joks išskirtinumas, nes visų atnaujinimo pagrindų pagrindinė sąlyga yra paaiškėjusios aplinkybės, nes natūralu, kad jei jos būtų žinomos šaliai, o svarbiausia teismui, būtų priimtas visai kitoks sprendimas (jei tos aplinkybės yra esminės). Kiekvienas pagrindas yra savitas ir skirtas tam tikrai situacijai. Jau minėta, kad šis pagrindas gali būti laikomas plačiausiai pritaikomu pagrindu, dėl ko jis tampa bene dažniausiai naudojamu, ypač tada, kada nėra visiškai aišku, kuriuo pagrindu remtis prašant atnaujinti procesą. Ne visais atvejais yra lengva atskirti ar procesas turėtų būti atnaujinamas ir CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu. Kodekse numatyta norma, nors pati labai glausta, akcentuoja, kad naujai paaiškėjusios bylos aplinkybės, pirma, turi būti esminės, antra, jos neturi būti ir negali būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu. Šie du bruožai yra kertiniai, tačiau ne vienintėliai. Teisės moksle yra bendrai išskiriamos net keturios sąlygos, kurios turi egzistuoti visos kartu, norint pasinaudoti proceso atnaujinimo institutu. Naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis pagal CPK 366 straipsnio pirmosios dalies 2 punktą pripažintinos aplinkybės, kurios:

- 1) buvo nagrinėjant bylą ir priimant sprendimą;
- 2) pareiškėjui nebuvo ir negalėjo būti žinomos;
- 3) pareiškėjui tapo žinomos jau įsiteisėjęs teismo sprendimui;
- 4) turi esminę reikšmę bylai, t.y. jeigu jos būtų buvusios žinomos nagrinėjant bylą, būtų priimtas visai kitoks sprendimas.⁵⁷

Būtent šios keturios sąlygos yra kiekvienos bylos dėl proceso atnaujinimo centras. Kiekvieną iš šių požymių būtų galima subendrinti ir įvardyti kaip sąlygą, kuri būtina tam, kad aplinkybės būtų pripažintos naujai paaiškėjusiomis. Pirmąjį požymį apibrėžia aplinkybės egzistavimo bylos nagrinėjimo iš esmės metu sąlyga, antrąjį ir trečiąjį – aplinkybės paaiškėjimo išsprendus bylą, o ketvirtąjį – aplinkybės sąsajumo su byla sąlyga. Aplinkybių egzistavimo laike bei atskleidimo (paaiškėjimo) sąlygos siejamos su laiko veiksmu, atspirties tašku laikant teismo sprendimo byloje priėmimo momentą. Tuo tarpu

⁵⁷ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 361.

aplinkybių sąsajumas siejamas su aplinkybių turiniu bei jų esmine įtaka sprendimui.⁵⁸ Nors ir suformuotos aiškios taisyklės, ne visada yra lengva jas pritaikyti realioje situacijoje, sprendžiant konkretų ginčą. Teisės mokslas nagrinėja kai kurias esmines naudojimosi šiuo institutu problemas.

Visų pirma, pritartina teisės moksle išsakyti pozicijai, kad naujai paaiškėjusios aplinkybės turi būti faktinio pobūdžio, nes būtent faktai yra nustatinėjami kiekvienoje byloje. Antra, tie teisiniai faktai turi patekti į nagrinėjamos bylos įrodinėjimo dalyką.⁵⁹ Teisės teorijoje A. Vaišvila teisinius faktus apibūdina kaip konkrečias gyvenimo aplinkybes, įvykius, su kurių buvimu teisės norma sieja konkrečių teisinių santykių atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą. Be fakto teisinis santykis negali atsirasti ir funkcionuoti. Faktas tampa teisiniu dėl savo išskirtinės svarbos ir reikšmės, nes daro įtaką svarbiausiems visuomeniniams santykiams. Autoriaus nuomone, įstatymų leidėjas sprendžia, ar šiems faktams suteikti teisinių faktų statusą.⁶⁰ Cituojamo mokslinio straipsnio autorius atkreipia dėmesį į tai, kad mokslininkai: A. Driukas ir V. Valančius skiria trejopo pobūdžio teisinius faktus, kurie gali sudaryti įrodinėjimo dalyką civilinėje byloje: materialiojo teisinio pobūdžio, procesinio teisinio pobūdžio faktai ir įrodomieji faktai. Materialiojo teisinio pobūdžio faktų pagrindu atsiranda, pasikeičia ar pasibaigia dalyvaujančių byloje asmenų materialiosios teisės ir pareigos. Šiuos faktus būtina nustatyti siekiant teisingai kvalifikuoti materialųjį teisinį santykį. Įrodomieji faktai yra įstatymuose nurodyti faktai, kurių pagrindu teismas daro išvadą dėl reikšmingų bylos aplinkybių egzistavimo. Šie faktai sudaro pagrindą daryti išvadą, kad egzistuoja kitas – materialiojo teisinio pobūdžio faktas. Procesinio teisinio pobūdžio faktų pagrindu atsiranda, pasikeičia ar pasibaigia procesiniai teisiniai santykiai.⁶¹ Komentuojamo straipsnio autoriaus nuomone šis teisinių faktų, kaip įrodinėjimo dalyko sudėtinių dalių, skirstymas yra išsamus, tačiau ne visi jie yra pagrindas aplinkybes įvardyti kaip naujai paaiškėjusias. Pavyzdžiui, naujai paaiškėjusių aplinkybių, kaip proceso atnaujinimo pagrindo, autorius nelaiko kildinamų iš procesinio teisinio pobūdžio faktų, nes jos nesusijusios su bylos esme. Procesinio pobūdžio faktus sudarančios tam tikros aplinkybės nebent galėtų sudaryti proceso atnaujinimo savarankišką pagrindą, o ne būti siejamos su naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis. Taip pat paminėtina autoriaus nuomonė, kad teisinę prezumpciją gali paneigti materialiojo teisinio pobūdžio aplinkybės, nes jos yra ne faktinio pobūdžio, be to, jos buvo žinomos nagrinėjant

⁵⁸ BOLZANAS, D. Naujai paaiškėjusios aplinkybės kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje pagrindas. *Socialinių mokslų studijos*. 2010, 3(7). P. 354, 355.

⁵⁹ Ten pat. P. 355.

⁶⁰ Ten pat. P. 355. (Cituota iš: Vaišvila, A. *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 417–418).

⁶¹ Ten pat. P. 355, 356. (Cituota iš: Driukas, A.; Valančius, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. II tomas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006, p. 564–565).

bylą. Materialiojo teisinio pobūdžio aplinkybės, o ne pati teisinė prezumpcija ir gali sudaryti bylos proceso atnaujinimo pagrindą. Autorius atkreipia dėmesį, kad prejudicinis faktas neatitinka aplinkybės atsiradimui laike taikomo kriterijaus, kadangi tokia aplinkybė neegzistuoja bylos nagrinėjimo metu. Tačiau tai neeliminuoja aplinkybės galimumo sudaryti bylos proceso atnaujinimo pagrindą. Tas pat pasakytina ir apie prejudicinį faktą, atsiradusį prieš užbaigiant bylą. Ne jis, o nagrinėjant bylą egzistavusi aplinkybė galės sudaryti proceso atnaujinimo byloje pagrindą. Teismo sprendimas, kurio pagrindu nustatyta aplinkybė, galės būti pareiškėjo išdėstyta aplinkybę patvirtinančiu įrodymu.⁶²

Antra, paminėtinas sunkumas atskiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes nuo iš esmės naujų aplinkybių, tokių kurios nagrinėjant bylą neegzistavo, o atsirado tik priėmus sprendimą.⁶³ Naujai atsiradusios aplinkybės (*nova producta*) yra faktai, atsiradę tik įsiteisėjus teismo sprendimui byloje. „Aplinkybės (šalių veiksmai, įvykiai, kiti objektyvūs ar subjektyvūs veiksniai), kurių dar nebuvo nagrinėjant bylą ir priimant teismo sprendimą, negali daryti įtakos įsiteisėjusiam teismo sprendimui (nutarčiai), nes byloje sprendžiama dėl tarp šalių susiklosčiusių teisinių santykių, atsiradusių prieš priimant teismo sprendimą.“⁶⁴ Tokios naujos aplinkybės galėtų būti pagrindu tik naujam ieškiniui. Tokį prašymą, pagrįstą aplinkybėmis atsiradusiomis po teismo sprendimo įsiteisėjimo, turi būti atsisakyta priimti, o jei jau per klaidą buvo priimtas, jis turi būti atmestas. Priešingu atveju užbaigta byla būtų nesibaigianti, o rungtis joje būtų galima ir dėl tų aplinkybių, kurios objektyviai negalėjo būti nustatomos, kadangi tuo metu neegzistavo. Esant tokiai situacijai, būtų pažeisti dalyvavusių byloje asmenų teisėti lūkesčiai, sumenkintas pirmosios instancijos teismo vaidmuo.⁶⁵ Patys teisės mokslo atstovai naudojami teismų praktika pateikdami pavyzdį, kada aplinkybės nėra laikomos naujai paaiškėjusiomis.⁶⁶ Remiamasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. nutartimi,⁶⁷ kurioje pareiškėjas siekė atnaujinti procesą pateikdamas pranešimą, apie pradėtą ikiteisminį tyrimą pagal kreditinio sukčiavimo požymius, kaip naujai paaiškėjusias aplinkybes. Teisėjų kolegija pateiktas aplinkybes analizavo pagal, jau paminėtas kaip teisės teorijoje išskiriamas, keturias sąlygas, kuomet aplinkybės yra laikomos naujai paaiškėjusiomis. Atlikus analizę pagal šiuos

⁶² Ten pat. P. 356, 357.

⁶³ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 361.

⁶⁴ VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras (T.2) II - III dalis*. Vilnius: Justitia, 2005. P. 461.

⁶⁵ BOLZANAS, D. Naujai paaiškėjusios aplinkybės kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje pagrindas. *Socialinių mokslų studijos*. 2010, 3(7). P. 357.

⁶⁶ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika: vadovėlis*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009. P. 344.

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 13 d. nutartis, c. b. AB „Kelda“ v. UAB „Baltic Polis“, Nr. 3K-3-546/2004, kat. 118.

kriterijus buvo konstatuota, kad pažymoje pateikta informacija apie pradėtą ikiteisminį tyrimą, yra tik informacija, kuri negali būti laikoma naujai paaiškėjusia aplinkybe. Svarbiausia akcentuotina, kad aplinkybė nagrinėjimo metu neegzistavo, o be to buvo inicijuota paties pareiškėjo jau įsiteisėjus teismo sprendimui. Panaši situacija buvo teismo vėliau nagrinėta tapačiai. 2006 metų byloje Kasacinio teismo teisėjų kolegija atsisakė pripažinti aplinkybes naujai paaiškėjusiomis, nes naujai iškelta baudžiamoji byla negali būti laikytina naujai paaiškėjusia aplinkybe.⁶⁸

Tačiau ne tik naujai paaiškėjusios, bet ir kokybiškai pasikeitusios aplinkybės nėra laikomos naujai paaiškėjusiomis. Tokios aplinkybės taip pat gali būti analizuojamos tik naujame ieškinyje. Pavyzdžiui galima paminėti Apeliacinės instancijos teisme nagrinėtą prašymą, kuriame kaip naujai paaiškėjusia aplinkybe yra remiamasi direktoriaus pasikeitimu. Byloje konstatuota, jog įmonės vadovo pasikeitimas nesudaro pagrindo procesui atnaujinti kadangi nurodoma aplinkybė neatitinka nė vieno naujai paaiškėjusioms aplinkybėms keliamo reikalavimo.⁶⁹ Taigi, galima vertinti, kad teisės mokslas ir teismų praktika vienodai skiria naujai paaiškėjusias aplinkybes nuo tų, kurios jau egzistavo ar tik su laiku pasikeitė.

Trečia, atkreiptinas dėmesys į aplinkybės paaiškėjimo išsprendus bylą sąlygą. Aplinkybės sužinojimą lemia asmens veiksmai (valiniai arba nevaliniai). Teisinis faktas negali atsirasti vėliau negu asmuo jį sužino, tik tuo pačiu metu arba anksčiau, kadangi būtent apie faktą sužinoma, t. y. apie jį gaunami duomenys. Kaip minėta, aplinkybė, kad ji būtų pripažinta naujai paaiškėjusia, turi atsirasti iki teismo sprendimo priėmimo pirmosios instancijos teisme.⁷⁰

Šioje vietoje verta prisiminti CPK 365 str. 1 d., kurioje numatyta bendroji taisyklė, kad atnaujinamos gali būti tik bylos, užbaigtos nagrinėti dėl ginčo esmės įsiteisėjusiu teismo sprendimu (nutartimi, įsakymu ar nutarimu). Bylos pabaiga siejama ne su pirmosios instancijos teismo sprendimo (nutarties) priėmimu, bet su teismo priimto galutinio procesinio dokumento įsiteisėjimu joje (CPK 279 str. 1 d., 331 str. 6 d.). Vadinas, tam, kad civilinė byla būtų laikoma užbaigta ir galėtų būti sprendžiamas klausimas dėl proceso atnaujinimo joje, turi būti dvi sąlygos: 1) teismas ginčą (ypatingą teisena nagrinėjamą reikalavimą) turi išspręsti iš esmės ir priimti procesinį dokumentą, kuriame tinkamai įformintų bylos rezultata; 2) teismo priimtas sprendimas (nutartis) turi įsiteisėti. Nesant

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 6 d. nutartis, c. b. *D. Z. v. Alytaus miesto savivaldybė*, Nr. 3K-3-133/2006, kat. 45. 10; 124. 2. 7; 124. 4.

⁶⁹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 25 d. nutartis, c. b. *O. M. v. UAB „VAATC“*, Nr. 2S-489-803/2016.

⁷⁰ BOLZANAS, D. Naujai paaiškėjusios aplinkybės kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje pagrindas. *Socialinių mokslų studijos*. 2010, 3(7). P. 358.

nors vienos iš šių sąlygų, galima daryti išvadą, jog civilinė byla nėra užbaigta (ji arba dar neišnagrinėta, arba išnagrinėta, bet neįsiteisėję teismo priimtas procesinis dokumentas). Neužbaigta byla turi būti nagrinėjama toliau, o ne atnaujinamas procesas joje. Įsiteisėjusi teismo nutartis dėl bylos nutraukimo, kaip ir teismo procesinis sprendimas, kuriuo byla išnagrinėta iš esmės, įgyja res judicata galią, t. y. abiem atvejais atsiranda tokie pat procesiniai teisiniai padariniai (CPK 279 str. 4 d.). Todėl nutraukta byla, nors ir nėra išnagrinėta iš esmės, prilyginama užbaigtai bylai, ir procesas joje gali būti atnaujintas.⁷¹ Trumpai paminėtina, kad negalima atnaujinti proceso bankroto byloje dėl bankroto bylos iškėlimo, nes byla neužbaigta. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 7 punktą, įsiteisėjus teismo nutarčiai iškelti bankroto bylą, įmonė įgyja bankrutuojančios įmonės statusą. Ši teismo nutartis nėra procesinis dokumentas, kuriuo užbaigiama byla, todėl byla negali būti laikoma baigta CPK 365 straipsnio 1 dalies prasme.^{72 73} Šiuo klausimu dėl teismo nutarties, kuria patvirtinti kreditoriaus finansiniai reikalavimai, nuomonė nėra nuosekli. S. Vėlyvis ir D. Bolzanas nesutinka su Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. balandžio 24 d. nutartyje, priimtoje UAB „Eurivita“ bankroto byloje, bylos Nr. 2-258/2008, pateiktais motyvais, jog negalima atnaujinti procesą, nes ši nutartis – teismo priimamas tarpinis procesinis sprendimas byloje. Šių autorių svarbiausias argumentas yra jog, nesant įstatymo pagrindo, prioriteto suteikimas bankroto bylą nagrinėti sparčiai, nepagrįstai paneigtų bankrutuojančios (bankrutavusios) įmonės bei jos kreditorių, kurie paprastai nėra kalti dėl įmonės nemokumo, galimybes siekti ištaisyti teismo padarytas esmines proceso klaidas arba išsiaiškinti, kokia yra naujai paaiškėjusių aplinkybių įtaka nutarties teisėtumui ir pagrįstumui.⁷⁴ Tokiai nuomonei vėliau antrina ir pasikeitusi teismų praktika.⁷⁵ Prašymas atnaujinti procesą taip pat yra negalimas dėl įsiteisėjusių teismo sprendimų santuokos pripažinimo negaliojančia ar santuokos nutraukimo klausimais, jeigu bent viena iš šalių po

⁷¹ VĖLYVIS S.; BOLZANAS D. Užbaigta byla, kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje sąlyga. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 2(2): P. 248, 249.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. apžvalga „*Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai*“, Nr 1 2007, Teismų praktika, Nr. 27, 2007 m.

⁷³ 2011 06 21 įstatymu Nr. XI-1480 (nuo 2011 10 01), (Žin., 2011, Nr. 85-4126) papildyta pakeitimu, kad prašymas atnaujinti procesą yra negalimas taip pat bankroto byloje.

⁷⁴ VĖLYVIS S.; BOLZANAS D. Užbaigta byla, kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje sąlyga. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 2(2). P. 252, 253. (Cituota iš: Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje *R. J. M. v. UAB „Eurivita“* (bylos Nr. 2-258/2008).)

⁷⁵ (Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1126/2011; 2011 m. balandžio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1092/2011).

sprendimo įsiteisėjimo sudarė naują santuoką arba įregistravo partnerystę (CPK 366 straipsnio 3 dalis).⁷⁶

Tęsiant mintį toliau akcentuotina, kad pareiškėjui tam tikra aplinkybė negali tapti žinoma nei iki bylos iškėlimo pradžios, nei bylą nagrinėjant iš esmės. Proceso teisės normoje nurodytas tik vienas subjektas, kuriam taikomas teisinio fakto nežinojimo nagrinėjant bylą reikalavimas – pareiškėjas (CPK 366 str. 1 d. 2 p.). Tačiau juk akivaizdu, kad aplinkybė, jeigu ją žino teismas, turi atsispindėti byloje, tad ji turi būti žinoma ir pareiškėjui. Todėl teismas taip pat turi būti priskirtas prie subjektų, kurie neturi žinoti apie teisinį faktą, kad šis faktas galėtų sudaryti proceso atnaujinimo pagrindą. Jeigu pareiškėjas apie aplinkybę, kuri egzistavo nagrinėjant bylą iš esmės, sužinojo dar neišnagrinėjus bylos pirmojoje instancijoje, jis tokią aplinkybę galėjo nurodyti šiam teismui ir ja grįsti pareikštus reikalavimus ar atsikirtimus į juos.⁷⁷ Teisingumas reikalauja įvertinti kiekvieno asmens pastangas, kurias jis įdėjo, kad procesas byloje būtų atnaujintas. Proceso šalies neveikimas turėtų būti vertinamas kaip savanoriškas atsisakymas laiku ginti galbūt pažeistas subjektines teises. Suteikus teisę atnaujinti procesą, kai aplinkybė pareiškėjui buvo žinoma bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos teisme metu, iš esmės būtų sudarytos galimybės nesąžiningai proceso šaliai, nesirūpinusiai procesinėmis teisėmis, dėl to ne tik nepatirti neigiamų teisinių padarinių, bet dar ir turėti galimybę po to bylinėtis toliau.⁷⁸

Ketvirta, teisės mokslininkų yra akcentuotina, kad naujai paaiškėję faktai ar įrodymai turi turėti esminę reikšmę. Esminė reikšmė doktrinoje yra laikoma teisinė faktų ar įrodymų svarba jau išnagrinėtos bylos baigčiai, sprendime teismo padarytoms išvadoms dėl ginčo šalių pareikštų materialinių teisinių reikalavimų pagrįstumo.⁷⁹ D. Bolzanas iš dalies sutinka su teismų praktika, kuri teigia, kad esminė naujų aplinkybių reikšmė bylai yra tuomet, kai nustatomas akivaizdus konkrečių faktinių duomenų skirtumas nuo anksčiau nustatytų. Bet vis dėlto, kai sprendžiama dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių įtakos bylai, svarbiausia yra ne radikalus skirtumas nuo aplinkybių, kurios anksčiau nustatytos byloje. Anot autoriaus, šiuo atveju esminė reikšmė turėtų būti siejama ne su pačių aplinkybių skirtingumu, o su rezultatu, kuris gali atsirasti dėl duomenų kokybinio ir (ar) kiekybinio skirtumo. Teismo baigiamajame akte nustatyti faktai gali būti ir teisingi, tačiau naujai paaiškėjusios aplinkybės gali pagrįsti kitų faktų buvimą, kurie ne paneigtų, o papildytų teismo nustatytus

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. apžvalga „*Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai*“, Nr 1 2007, Teismų praktika, Nr. 27, 2007 m.

⁷⁷ BOLZANAS, D. Naujai paaiškėjusios aplinkybės kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje pagrindas. *Socialinių mokslų studijos*. 2010, 3(7). P. 358.

⁷⁸ Ten pat. P. 358.

⁷⁹ VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras (T.2) II - III dalis*. Vilnius: Justitia, 2005. P. 460.

faktus. Svarbiausia, kad dėl tokių teisinių faktų galėtų iš esmės pasikeisti teismo sprendimo pagrindu nustatytų subjektinių teisinių santykių tarp dalyvaujančių byloje asmenų teisinis kvalifikavimas ir byloje galėtų būti padarytos kitokios išvados. Taigi naujai paaiškėjusios aplinkybės turi turėti esminę reikšmę ne anksčiau teismo nustatytiems faktams, o padarytoms išvadoms byloje.⁸⁰ Taigi, net jeigu išnagrinėjus bylą atsiradęs teisinis faktas paneigia vieną argumentą, kuriuo grįstas teismo sprendimas, tačiau nėra paneigiami kiti ir jie vis tiek lemia tokį pat rezultatą byloje, turėtų būti laikoma, kad aplinkybė neturi esmingumo kriterijaus ir nelaikoma naujai paaiškėjusia.

Dar viena keliamą problema teisės moksle, yra susijusi su naujai paaiškėjusiais įrodymais. Civilinio proceso teisės vadovėlyje⁸¹ keliamas klausimas: ar galima atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių įrodymų? Toks klausimas kyla nagrinėjant situaciją kai tam tikra aplinkybė pripažįstama neįrodyta įsiteisėjusiu sprendimu, tačiau vėliau šalis randa tam tikrus patvirtinančius įrodymus. Atsakymas į šį klausimą visiškai priklauso nuo, jau ne kartą minėtų, naujai paaiškėjusiomis aplinkybių pripažinimo sąlygų. Jei yra išpildomos visos sąlygos, tuomet tokie įrodymai turėtų būti pripažįstami naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis procese. Tokiu atveju ypač svarbu, kad šalis įrodytų esminę reikšmę bylai. Be to nauji įrodymai, esantys pagrindu atnaujinti procesą, yra tik rašytiniai įrodymai, o ne kitos įrodinėjimo priemonės.⁸² Lyginamuoju aspektu paminėtina, kad daugumoje užsienio valstybių nauji įrodymai laikomi pagrindu atnaujinti procesą, jeigu šalis įrodo, kad žemesnės instancijos teismui tikrai negalėjo jų pateikti ne dėl savo kaltės.⁸³ Tokia pati pozicija išdėstoma ir Civilinio proceso kodekso komentare. Galima manyti, kad atsižvelgiant į patį atnaujinimo tikslą yra svarbu svarstyti kitą informaciją naujai gautose įrodinėjimo priemonėse, jeigu jos atitinka nurodytus įstatyme kriterijus. Šiame šaltinyje atkreipiamas dėmesys taip pat ir į objektyvųjį kriterijų įrodant, kad ne dėl pareiškėjo kaltės nebuvo galimybės anksčiau pateikti tam tikrų įrodymų. Pastebėtina, kad šiais keliamais klausimais yra laikomasi pakankamai vieningos mokslinės nuomonės. Tačiau vienu klausimu yra galima iškelti abejonę.

Civilinio proceso kodekso komentare ir jau aptartuose civilinio proceso teisės vadovėliuose vienareikšmiškai teigiama, kad įstatymų, pasikeitimas negali būti pagrindu atnaujinti procesą civilinėje byloje. Įstatymų ar kitų teisės aktų, kuriais rėmėsi teismas

⁸⁰ BOLZANAS, D. Naujai paaiškėjusios aplinkybės kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje pagrindas. *Socialinių mokslų studijos*. 2010, 3(7). P. 361.

⁸¹ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*: vadovėlis. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 363.

⁸² Ten pat. P. 363. (Cituota iš: LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 27 d. nutartis. c.b. *S. Sakavičius v. J. Jančiauskas*, Nr. 3K-3-691/1999, kat 18.).

⁸³ Ten pat. P. 363.

priimdamas sprendimą pataisos yra prilyginamos pasikeitusioms, o ne naujai paaiškėjusioms aplinkybėms.⁸⁴ Esant naujai atsiradusioms aplinkybėms yra galima kreiptis į teismą su nauju ieškiniu. Tačiau jei yra priimami nauji įstatymai ir yra nurodytas jų grįžtamasis galiojimas, galima reikalauti peržiūrėti sprendimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų apžvalgoje išskiriama ne tik įstatymų nuostatos, kaip negalimos priskirti naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis bet ir teisinių normų aiškinimai. Tokią išvadą lemia tai, kad, įstatymo nuostatų turinio žinojimas yra reikalavimas, skirtas teismui, bet ne įrodinėtina byloje aplinkybė. Preziumuojama, kad teisės aktų nustatytas konkrečių visuomeninių santykių reglamentavimas yra aiškus ir žinomas visiems asmenims, kurių veikla patenka į konkretaus teisės akto reglamentavimo sritį (įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo įstatymo sukeltamų teisinių pasekmių), todėl įstatymų nežinojimas negali būti proceso atnaujinimo pagrindas (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 7 straipsnio 3 dalis).⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, parengtame nacionaliniame pranešime, paneigė mitą dėl parlamento ir įstatymo neklaidingumo, taip pat paneigė ir teoriją, kad įstatymas, kaip tautos atstovų bendros valios išraiška, negali būti blogas žmonėms. Priešingai nei teismai Parlamentas yra politinė valdžios institucija, priimanti sprendimus politinių susitarimų ir kompromisų pagrindu. Tad Konstitucinio Teismo vykdoma parlamento priimamų įstatymų kontrolė yra esminis veiksnys, siekiant apsaugoti prigimtines žmogaus teises ir laisves.⁸⁷ Tačiau galima kelti klausimą ar vien tik pripažinus prieštaravimą Konstitucijai jau yra galima teigti, kad žmogaus teisės ir laisvės yra apgintos. Darbe jau minėta, kad civilinį procesą galima atnaujinti pasirinkus bent vieną pagrindą iš jų baigtinio sąrašo. Dabartiniame CPK nėra numatyta galimybė atnaujinti procesą kai, pavyzdžiui, Konstitucinis teismas pripažįsta, kad įstatymas prieštarauja Konstitucijai. Taip pat yra laikomasi pozicijos, kad nėra įmanoma atnaujinti procesą ir dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese. Ši pozicija yra pagrindžiama tokiais argumentais:

⁸⁴ VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras (T.2) II - III dalis*. Vilnius: Justitia, 2005. P. 460.

⁸⁵ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 362.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. apžvalga „*Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai*“, Nr 1 2007, Teismų praktika, Nr. 27, 2007 m. (Cituota iš: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje R. V. v. R. M.; bylos Nr. 3K-3-183/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *Vilniaus sentikių religinė bendruomenė v. Teisingumo ministerija*; bylos Nr. 3K-3-58/2005.)

⁸⁷ *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Konstitucinis teisingumas: funkcijos ir santykiai su kitomis valdžios institucijomis, Europos Konstitucinių Teismų Konferencijos XV kongresui, parengtas nacionalinis pranešimas*. Vilnius, 2010, Europos Konstitucinių Teismų konferencija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.confueconstco.org/reports/rep-xv/LITUANIA%20na.pdf>> [žiūrėta 2016 m. vasario 1 d.].

1. yra pripažįstama, kad prieštaraujantis Konstitucijai, teisės aktas turėtų būti negaliojantis nuo jo pripažinimo prieštaraujančiu Konstitucijai momento (Konstitucinio Teismo įstatymo 72 str. 1 d.);
2. kol nėra paneigta sutikimo su Konstitucija prezumpcija, teisės aktas turi būti laikomas atitinkančiu Konstitucija;
3. teisės aktu, kuris pripažintas antikonstituciniu, teismas nebegali remtis (CPK 3 str.), tačiau teismo sprendimas, priimtas remiantis aktu, vėliau pripažintu prieštaraujančiu Konstitucijai, neturėtų būti naikinamas.⁸⁸

Teismų praktika šiuo klausimu taip pat nėra linkusi aiškinti esamų proceso atnaujinimo normų plečiamuoju būdu. Pavyzdžiui, kasacinis teismas yra padaręs išvadą, kad Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo pripažintas nekonstituciniu Vyriausybės nutarimas, nėra pagrindas atnaujinti procesą išnagrinėtoje civilinėje byloje, nes tai prieštarautų Konstitucinio Teismo įstatymo 72 str. 1 ir 4 d. Tai pat teismas toje pačioje byloje⁸⁹ remdamasis teisės, kaip visuomenės gyvenimo reguliavimo priemonės, vienu iš uždavinių, užtikrinti teisinių santykių stabilumą ir jų subjektų teisių ir pareigų apibrėžtumą, konstatavo, kad teisės akto pripažinimas neatitinkančiu Konstitucijos nuostatų negali turėti įtakos jau pasibaigusiems teisiniams santykiams, tai yra juos atnaujinti ir pakeisti. Dar vienas pavyzdys, kai teisėjų kolegija byloje,⁹⁰ kurioje remiamasi pripažinta prieštaraujančia Lietuvos Respublikos Konstitucijai Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies nuostata, atsisakė atnaujinti procesą. Šioje byloje teismas konstatavo, kad: CPK 366 straipsnyje nustatytos teisės normos nenumato galimybės atnaujinti procesą dėl įstatymo pakeitimo, panaikinimo ar jo normų pripažinimo prieštaraujančiomis Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Be to teismas užkirto kelią galimam plačiajam CPK 366 straipsnio 1 dalies 5 punkto aiškinimui pabrėždamas, kad individualūs teisės aktai leidžiami konkrečioms asmenims konkrečia proga, tuo tarpu norminis teisės aktas – įstatymas yra adresuojamas neapibrėžtam asmenų ratui, jame nustatomos visuotinai privalomos bendro pobūdžio taisyklės. Teismas ne tik padarė išvadą, kad negalima atnaujinti proceso pagal įstatymo analogiją, bet ir išaiškino, kad CPK 366 straipsnio 1 dalies 1-9 punktuose pateiktas proceso atnaujinimo pagrindų sąrašas yra išsamus, todėl pripažinti šiuo atveju esant įstatymo spragą nėra pagrindo.

⁸⁸ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. II Tomas. Vilnius: Justitia, 2005. P. 362.

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 28 d. nutartis, c. b. G. G. TŪB „G“ dalyvaujant suinteresuotam asmeniui Valstybinei mokesčių inspekcijai, Nr. 3K-3-757/2003, kat. 118.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis, c. b. G.T. v. V.V, Nr. 3K-3-380/2005, kat. 124. 2. 5.

Darbe jau minėta, kad yra keliama dvejonė tokio reguliavimo atitikimui Konstitucijai. Tokios dvejonės kūrėjas remiasi tuo, kad iš devynių jo darbe nagrinėtų valstybių, penkios (Ukraina, Rusija, Estija, Latvija bei Lenkija) suteikia teisę asmenims atnaujinti procesą Konstituciniam Teismui pripažinus teisės aktą, kuriuo teismas rėmėsi priimdamas sprendimą, antikonstituciniu civilinėse bylose. Ryškiausiai yra išskiriama galimybė pasinaudoti proceso atnaujinimo institutu Lenkijoje. Pagal Lenkijos Civilinio proceso kodeksą asmenys turi teisę reikalauti atnaujinti civilinį procesą, jeigu Konstitucinis Tribunolas pripažino norminį teisės aktą, kuriuo remiantis buvo priimtas teismo sprendimas, prieštaraujančiu Lenkijos Konstitucijai.⁹¹ Galimybė atnaujinti procesą Lenkijos Konstitucinio Tribunolo yra laikoma suinteresuoto asmens Konstitucine teise. Dėl šios priežasties byla, galutinai išspręsta remiantis nuostata, vėliau Konstitucinio Tribunolo pripažinta neatitinkančia Konstitucijos, turi būti leidžiama iš naujo nagrinėti vadovaujantis Konstitucinėmis vertybėmis ir principais.⁹² Anot šios teisės apžvalgos autoriaus šiuo metu asmenys prieš LR Konstituciniam Teismui pripažįstant teisės aktą antikonstituciniu, ir asmenys, kurie kreipiasi į teismą jau pripažinus teisės aktą antikonstituciniu, dabartiniu teisiniu reguliavimu yra traktuojami skirtingai. Galima būtų pritarti šio autoriaus nuomonei ir siekui maksimaliai išplėsti galimybes asmenims, pasinaudoti proceso atnaujinimo galimybe praplečiant pagrindų sąrašą. Tačiau šios temos apimtyje darytina išvada, kad neturėtų būti praplečiamas kitų pagrindų taikymas teismų praktikoje, o konkrečiai CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu.

⁹¹ RAŠČIUKEVIČIUS, O. Vytauto Didžiojo universitetas. „Teisės akto, kuriuo pagrįstas teismo sprendimas, pripažinimas antikonstituciniu kaip pagrindas atnaujinti civilinį procesą“, Teisės apžvalga Law review No. 1 (12), 2015, P. 190 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://dx.doi.org/10.7220/2029-4239.12.1.6>> [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.].

⁹² Ten pat. P. 172. (Cituota iš: 5 Polish Constitutional Tribunal, judgment (2004 10 27, Nr. SK 1/04).).

3.2. Proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese problematika teismų praktikoje

Šioje darbo dalyje visas dėmesys sutelkiamas į teismų sprendimų analizę. Analizei pasirinktos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylos laikotarpiu nuo 2005 iki 2015 metų. Kol kas nesigilinant į konkrečių bylų aplinkybes pastebėtina, kad teismai nagrinėdami bylas pralenkia pačią teisės doktriną. Tokia prielaida daroma dėl to, kad žvelgiant į teismo sprendimus tiek kokybės, tiek kiekybės kriterijais teismų praktika laikytina patobulėjusia. Vertinant kiekvieno sprendimo apimtį pastebėtina tendencija, kad sprendimai tampa ilgesni. Kiekvienas sprendimas yra paremtas susiklosčiusia teismų praktika, kurią metai iš metų yra stengiamasi suvienodinti. Pastebima, kad bylose dažnai, be to, kad plačiai išnagrinėjamos faktinės bylos aplinkybės, yra analizuojama ir plečiama teorinė dalis. Įžvelgtina, kad vis daugiau dėmesio yra skiriama paties proceso atnaujinimo tikslo akcentavimui. Galima būtų teigti, kad nėra nei vienos bylos, kurioje nebūtų akcentuojama kasacinio teismo formuojama praktika dėl CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto taikymo. Pritartina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamai praktikai, kad pagrindas procesui civilinėje byloje dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių atnaujinti yra tada, kai pareiškėjas įrodo, kad: tokios aplinkybės buvo nagrinėjant bylą ir priimant sprendimą; jos pareiškėjui nebuvo ir negalėjo būti žinomos; aplinkybės pareiškėjui tapo žinomos jau įsiteisėjus teismo sprendimui; turi esminę reikšmę bylai, t. y. jeigu jos būtų buvusios žinomos nagrinėjant bylą, būtų priimtas kitoks sprendimas.⁹³ Šias, jau teoriniu lygmeniu nagrinėtas, sąlygas galima drąsiai teigti, jog rasime kiekvienoje byloje, kurioje teismas nagrinėja prašymą atnaujinti procesą CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu.

Kiekviena Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjama situacija yra išskirtinė. Kiekvienoje byloje yra suformuojama nauja praktika, kada aplinkybės yra arba nėra pripažįstamos naujai paaiškėjusiomis. Visas esamas bylas būtų galima skirstyti į tam tikras grupes pagal atnaujinimo, minėtu pagrindu, sąlygas, tačiau nagrinėjimas tokiu atveju gali pasidaryti painus dėl to, kad vienoje byloje yra keliami probleminiai klausimai ne vieno, o kelių kartais net visų kriterijų atžvilgiu. Norint aiškiai atskirti prieštaravimus teismų praktikoje toliau darbe teismų praktika bus nagrinėjama sistemiškai skirstant bylas, kuriose aplinkybės buvo pripažintos naujai paaiškėjusiomis ir bylas, kuriose buvo atsisakyta atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių procese.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugpjūčio 21 d. nutartis c.b. AB „Panevėžio energija“ v. V. K., Nr. 3K-3-473-684/2015, kat. 124.2.2.

3.2.1. Aplinkybių pripažinimo naujai paaiškėjusiomis praktika

Pirmoji nagrinėjama byla,⁹⁴ kurioje procesas yra atnaujinamas pateikiama kaip pavyzdinė, kurioje teisėjų kolegija pripažįsta aplinkybes naujai paaiškėjusiomis be didesnių dvejonų. Pirmosios ir apeliacinės instancijų teismų buvo pripažinta, kad procesas yra atnaujinamas pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktą. Bylai nukelivus iki Lietuvos Aukščiausiojo teismo tik pakartojama, kad naujai paaiškėjusia esmine aplinkybe gali būti pripažįstama tai, kad, prieš šalims pasirašant taikos sutartį, UAB „Dama“ negražintos paskolos buvo nurašytos į nebalansinę banko apskaitą. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad AB Lietuvos žemės ūkio bankas, pasirašydamas su atsakovu taikos sutartį, nenurodė šių esminių svarbių aplinkybių, o tai turėjo įtakos neteisėtai nutarties priėmimui teismui tvirtinant taikos sutartį. Šioje byloje teismui pakako nustatyti nekeliant daugiau klausimų, jog byloje yra esminių aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu.

Įdomi situacija nagrinėjama byloje, kurioje norima atnaujinti procesą įvardijamu pagrindu, kad byloje dėl teismo įsakymo išdavimo naujai paaiškėjusios aplinkybės yra tai, kad asmuo neturi gyvenamosios vietos Lietuvoje. Nagrinėjamoje byloje pareiškėjas (skolininkas) nurodė, kad yra Italijos Respublikos pilietis ir kad jo gyvenamoji vieta yra Šveicarijoje. Taigi, atsižvelgiant į bylų dėl teismo įsakymo išdavimo nagrinėjimo ypatumus, o būtent, kad pagal CPK 431 str. 2 d. 3 p. pareiškimas nenagrinėjamas jei skolininkas gyvena užsienyje arba užsienyje yra skolininko buveinė. To paties straipsnio trečiojoje dalyje sprendžiama problema, kuomet paaiškėja, kad skolininko gyvenamoji vieta yra užsienyje – teismo įsakymas turi būti panaikinamas. Šioje byloje teismas konstatavo, kad skolininkas gali remtis CPK 366 str. 1 d. 2 p. Teismas pabrėžia, kad aplinkybės dėl skolininko gyvenamosios ar darbo vietos laikytinos esminėmis šios kategorijos bylose, ir jeigu po teismo įsakymo įsiteisėjimo paaiškėja aplinkybės, kad skolininkas gyvena užsienyje ar skolininko gyvenamoji ir darbo vietos buvo nežinomos, tai yra pagrindas atnaujinti procesą šios kategorijos bylose. Taigi tokiu atveju nėra jokių abejonių, kad tokios aplinkybės yra esminės, nes lemia tai, kad toks sprendimas negalėjo būti priimamas išvis. Paminėtina, kad panaši byla⁹⁵ buvo sprendžiama tapačiai. Byloje sprendžiamas klausimas dėl proceso atnaujinimo CPK 366 str. 1 d. 2 p. pagrindu, kai priimtas teismo įsakymas, nesant žinomai skolininko gyvenamai vietai. Negalima nepastebėti kaip teismai dar iki CPK pakeitimų ėmė 365 str. 1 d. aiškinti plečiamai. Iki

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 26 d. nutartis c. b. „NORD/LB Lietuva“ v. UAB „Dama“ ir R. D. Nr. 3K-3-301/2006, kat. 24.4; 35.5; 116.8; 124.2.2.

⁹⁵ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 8 d. nutartis, c. b. M. S. v. V. V. P., Nr. A2-536-436/2008.

2011 m. birželio 21 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo⁹⁶ norma apibrėžianti proceso atnaujinimą skambėjo taip: bylos, užbaigtos įsiteisėjusiu teismo sprendimu (nutartimi), procesas gali būti atnaujintas šiame skyriuje nustatytais pagrindais ir tvarka. Prašymą atnaujinti procesą gali paduoti šalys ir tretieji asmenys, taip pat neįtraukti į bylos nagrinėjimą asmenys, jeigu įsiteisėjęs sprendimas ar nutartis pažeidžia jų teises ar įstatymų saugomus interesus.⁹⁷ Pastebėtina, jog vėliau apibrėžtis buvo praplėsta numatant, kad procesas užbaigtoje byloje gali būti atnaujinamas ir dėl bylos užbaigtos teismo nutartimi, įsakymu ar nutarimu. Taigi, galima pastebėti, kad teismų praktika šiuo aspektu nuėjo plečiamojo aiškinimo būdu, taip užtikrinant, kad nebūtų užkertama galimybė, dėl formalaus įstatymo aiškinimo, pasinaudoti proceso atnaujinimo galimybe, konkrečiai ir CPK 366 str. 1 d. 2 p. pagrindu.

Kita analizei pasirinkta byla⁹⁸ sprendė ar pareiškėjos pateiktas dokumentas – Calw apskrities viršininko kompensacinės tarnybos sprendimas dėl M. Detmano nuostolių kompensavimo – gali būti laikomas naujai paaiškėjusia esmine bylos aplinkybe, nors jis nėra nuosavybės teises patvirtinantis dokumentas, pagal Lietuvos įstatymų nustatytas rūšis. Visų pirma paminėtina, kas ir yra akcentuojama byloje, kad pagal kasacinio teismo praktiką įrodymai gali būti naujai paaiškėjusios esminės bylos aplinkybės pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktą. Tačiau įrodymas, asmens pateikiamas kaip naujai paaiškėjusi esminė bylos aplinkybė, tam, kad būtų pripažintas tokiu, turi atitikti reikalavimus, keliamus įrodymams, ir reikalavimus, keliamus naujoms aplinkybėms. Teisėjų kolegija pripažinusi, kad pateiktas dokumentas yra laikytinas įrodymu, toliau nagrinėja ar pareiškėjos pateiktas dokumentas atitinka naujai paaiškėjusios aplinkybės požymius. Pirma, nagrinėjama ar aplinkybė buvo nagrinėjant bylą ir priimant sprendimą. Apskrities viršininko kompensacinės tarnybos sprendimas dėl M. D. nuostolių kompensavimo, priimtas 1961 m. vasario 28 d., taigi tikrai egzistavo bylos nagrinėjimo metu. Antra, nagrinėjama ar bylos nagrinėjimo metu ta aplinkybė pareiškėjui nebuvo ir negalėjo būti žinoma. Pareiškėjos teigimu, bylos nagrinėjimo metu ši aplinkybė jai nebuvo ir negalėjo būti žinoma, nes Lietuvos archyvuose tokios informacijos nerado, o ieškovė M. M., nors minėtas dokumentas Lietuvoje išverstas 2002 m. rugsėjo 9 d., apie jį taip pat nežinojo, nes gyvendama Lietuvoje, negalėjo pretenduoti į minėtu sprendimu skirtą kompensaciją. Trečia, pastebėtina, kad pareiškėjai ji tapo žinoma jau įsiteisėjus teismo sprendimui 2005

⁹⁶Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės Žinios*, 2011, Nr. 85-4126.

⁹⁷Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

⁹⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 18 d. nutartis c.b. I. E. ir suinteresuoti asmenys J.O., V. B. ir L. Č., Nr. 3K-3-67/2007, kat. 124.2.2.

m. spalio 25 d. gavus Vokietijos kompensacinės tarnybos sprendimą dėl M. D. nuostolių. Galiausiai teisėjų kolegija daro išvadą, dėl ketvirtojo kriterijaus, kad pareiškėjos pateikto įrodymo reikšmingumas bylai yra pripažintinas ir gali būti tiesiogiai patvirtinantis M. D. nuosavybės teises į žemę. Kolegija konstatuoja, kad preliminari pareiškėjos pateiktame dokumente nurodytų konkrečių duomenų analizė leidžia pripažinti juos keliančiais protingų abejonių dėl byloje priimto sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo, todėl pareiškėjos pateikto įrodymo turinys vertintinas kaip turintis esminę reikšmę bylai. Dėl to procesas byloje atnaujintinas CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu, nes pateikto įrodymo pripažinimas naujai paaiškėjusia aplinkybe, galėjo lemti M. D. dalyvavimo varžytinėse ir žemės įsigijimo nuosavybėn, nusiperkant K. B. priklausiusį sklypą, konstatavimą bei kitoki nei priimtas sprendimo priėmimą. Taigi, šioje byloje teismas, galima būtų pasakyti, patikėjo, kad aplinkybė nebuvo ir negalėjo būti žinoma pareiškėjai bylos nagrinėjimo metu. Ši byla gali būti vertinama kaip pavyzdinė, kurioje teismas analizuodamas visus keturis kriterijus pripažino įrodymus naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis.

Šioje byloje⁹⁹ pareiškėjas kreipėsi į teismą norėdamas atnaujinti procesą remdamasis teismo pripažintu faktu, kad byloje esminę reikšmę turinti rangos sutartis buvo pripažinta negaliojančia. Problema kyla dėl to, kad pareiškėjas jau buvo kreipęsis į teismą tuo pačiu pagrindu, tačiau negalėjo įrodyti fakto, kad sutartis dėl kurios kyla ginčas yra negaliojanti. Teismas taip pat akcentuoja asmens veiksmų įvertinimo dėl aplinkybių sužinojimo svarbą. Tai yra byloje vertinama ar esant tokioms sąlygoms, kokios buvo nagrinėjant bylą, asmuo ėmėsi visų reikiamų priemonių joms nustatyti. Pasakytina, kad teismas skiria kelius momentus. Teisėjų kolegija konstatavo, kad sandorio tariamas pobūdis iki teismo sprendimo priėmimo pripažinti sandorį šiuo pagrindu negaliojančiu yra tik prielaida, spėjamas dalykas, o po to, kai sandoris nugincytas įsiteisėjusiu teismo sprendimu, spėtos kaip galimos aplinkybės tampa patvirtintais faktais ir atitinka naujai paaiškėjusias aplinkybes pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktą. Atrodo kiek keista situacija, nes apie galimą negaliojimo faktą bylos šalis jau žinojo, tačiau vien tik tokio šalies suvokimo nebuvo pakankama, nes tokį faktą galima konstatuoti tik teismo sprendimu. Dėl to esamas patvirtintas faktas gali būti laikomas naujai paaiškėjusia aplinkybe. Iš tokio situacijos vertinimo sprendžiama dar viena problema, kad kreipimasis į teismą tuo pačiu teisiniu pagrindu, negali būti traktuojamas kaip pakartotinis prašymas atnaujinti procesą. Kitu atveju, jei teismas atsisakytų priimti prašymą argumentuodamas, negalimumu kreiptis dėl

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. UAB „Utenos statybinės medžiagos“ v. I. J. „Gražuliai“, Nr. 3K-3-167/2007, kat. 124. 2. 2.

atnaujinimo tuo pačiu pagrindu antrą kartą, toks jo poelgis būtų laikomas formaliu ir neatitinkančiu tikrojo proceso atnaujinimo tikslo.

Kitoje nagrinėjamoje byloje¹⁰⁰ teismas vertindamas ar aplinkybės gali būti laikomos naujai paaiškėjusiomis pažymėjo, kad yra labai svarbu atskleisti bylos esmę ir išsiaiškinti esmines faktines aplinkybes. Pirma, kaip ir daugelyje bylų teismas pažymi visų keturių kriterijų svarbą, aplinkybėms pripažinti naujai paaiškėjusiomis. Būtent šioje byloje teismas atkreipė dėmesį į naujumo kriterijų ir įrodymo svarbą bylos baigčiai. Vertinant naujumo kriterijų teisėjų kolegija, kaip ir prieš tai minimoje byloje, nustatė, kad yra galimos situacijos, kai konkrečiai sužinojimo kriterijų galima teigti esantį, tik įsigaliojus sprendimui kitoje nagrinėjamoje byloje. Pareiškėja teigė, kad jai paaiškėjo naujų aplinkybių dėl kanalizacijos įrenginių, esančių atsakovo žemės sklype, servituto nustatymo – 2008 m. vasario 6 d. Būtent 2003 m. gruodžio 18 d. ji sužinojo, kad sprendime nurodyta kanalizacijos tinklų ir įrenginių apsaugos zona nebuvo įrašyta į atsakovo žemės sklypo, plane pažymėto žyma 105-1, registracijos pažymėjimą. „Teisėjų kolegija pažymi, kad apeliacinės instancijos teismas nustatė, jog pareiškėjos papildomai pateiktas namų valdos planas, parengtas 2009 m. liepos 7 d., patvirtina, kad dalis pareiškėjai priklausančios kanalizacijos trasos yra už sklypo ribų atsakovo žemės sklype, tačiau konstatavo, jog šis planas galėjo būti parengtas ir civilinės bylos Nr. 2-51-522/2007 nagrinėjimo metu. Teisėjų kolegija negali sutikti su tokia apeliacinės instancijos teismo išvada, nes kitoje civilinėje byloje iki 2009 m. kovo 18 d. tarp kasatorės sutuoktinio ir atsakovo vyko ginčas dėl nuosavybės teisės į kasatorės su sutuoktiniu turimą ginčo sklypą. Dėl to kasatorė negalėjo anksčiau parengti, patvirtinti ir įregistruoti savo žemės sklypo plano, kuriame užfiksuotos jai priklausančios kanalizacijos trasos dalis yra už sklypo ribų atsakovo žemės sklype. Atsižvelgdama į tai teisėjų kolegija konstatuoja, kad šis įrodymas negalėjo būti pateiktas anksčiau, todėl atitinka naujumo kriterijų.“¹⁰¹ Taip pat pastebėtina, kad atsakymas į klausimą ar naujai paaiškėjusi aplinkybė, turi neabejotiną teisinę svarbą jau išnagrinėtos bylos baigčiai, šiuo konkrečiu atveju, priklauso nuo servituto nustatymo būtinumo. Tai yra turi būti vertinama, kiek dažnai reikia aptarnauti kasatorės kanalizacijos tinklus, esančius atsakovo sklype, ar kasatorė turi galimybę tinkamai aptarnauti šiuos tinklus nesinaudojant atsakovo sklypo dalimi. Taigi, nuo šios aplinkybės gali priklausyti koks bus galūtinis teismo sprendimas.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis c. b. V. P. v. V. Z., Nr. 3K-3-598/2009, kat. 98.4; 106.1; 124.2.2.

¹⁰¹ Ten pat.

Teismų praktikoje galima rasti ir tokių pavyzdžių kai CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto aiškinimas neapsiriboja vien įstatymo prasme. Šiuo konkrečiu atveju,¹⁰² teisėjų kolegija nagrinėdama prašymą atnaujinti procesą iš esmės rėmėsi į proceso atnaujinimo tikslus ir uždavinius. Byloje konstatuota, kad faktinių aplinkybių, susijusių su antstolės atstovo atliktais veiksmais, sudarant turto Klaipėdoje ir Vilniuje apyrašus, tikslus konstatavimas yra reikšmingas tinkamam proceso teisės normų taikymui ir bylos išsprendimui iš esmės. Teisėjų kolegijos vertinimu, procesas privalo būti atnaujintas, jeigu yra pagrįstas pagrindas manyti, kad dėl pareiškėjo nurodytų aplinkybių, kurias jis įvardija kaip proceso atnaujinimo pagrindą, byloje priimti teismų sprendimai ar nutartys gali būti neteisėti ar nepagrįsti.

Iki šiol jau aptartos bylos leidžia susidaryti bendrą įspūdį, kokiais atvejais teismai laiko aplinkybes naujai paaiškėjusiomis. Pastebima, kad vėlesnėse bylose aplinkybių analizė plečiasi ir yra labiau atkreipiamas dėmesys į faktų visumą. Pastebima tendencija, kad vis daugiau dėmesio teismai skiria teorinei sprendimo daliai, kurioje analizuoja atnaujinimo instituto esmę bei pačių naujai paaiškėjusių aplinkybių analizei. Geriausias to pavyzdys yra ši 2015 metų byla.¹⁰³ Šią bylą nagrinėti, kaip teisės naujienas atspindinčią, renkasi ir advokatai savo informaciniame leidinyje.¹⁰⁴ „LAT nurodė, kad vertinant aplinkybes dėl proceso atnaujinimo naujai paaiškėjus esminių bylos aplinkybių, pagal CPK 366 str. 1 d. 2 p. turi būti nustatinėjamos faktinės aplinkybės ir siejamos su konkrečiais tuo metu galiojusių reguliavimo nuostatomis. Teisėjų kolegija sutinka su kasacinio skundo argumentu, kad skundžiamus procesinius sprendimus priėmę teismai detaliai neanalizavo kasatoriaus naujai pateikto 1993 m. sausio 6 d. termofikacinio vandens išleidimo, nutekėjimo ir priėmimo iš abonento sistemos akto turinio, nevertino jame užfiksuotų aplinkybių kitų įrodymų kontekste, o tik nurodė, kad aktas surašytas ne dėl atjungimo nuo centralizuoto šildymo sistemos. Iš to teismas darė išvadą, kad naujai pateikto dokumento turinyje nėra nurodyta naujai paaiškėjusių aplinkybių pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostatas.“¹⁰⁵ Kasacinio teismo teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad: pirma, atliekant nurodytus atjungimo veiksmus dalyvavo ginčo patalpų tuometinis savininkas

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. T. J. ir J. R. skundą dėl antstolės A. R. Ž. atstovo A. Ž. veiksmų, suinteresuotas asmuo D. Ž., Nr. 3K-3-198/2007, kat. 124.2.2.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugpjūčio 21 d. nutartis c.b. AB „Panevėžio energija“ v. V. K., Nr. 3K-3-473-684/2015, kat. 124.2.2.

¹⁰⁴ Teisės naujienų apžvalga. Advokatų bendrija: Balčiūnas ir Grajauskas. *Teisės naujienų apžvalga*. 2015 rugpjūtis. P. 3-5, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.balciunasgrajauskas.lt/page/upload/modarticle_56016a1296263_f1.pdf> [žiūrėta 2016 m. vasario 19 d.].

¹⁰⁵ Ten pat.

valstybinės įmonės „Viltis“ atstovai, taigi atjungimas vyko ne savavališkai, o dalyvaujant ir ieškovės atstovams, kurie prieštaravimų nepareiškė, antra, nagrinėjant prašomą atnaujinti bylą iš esmės, šią aplinkybę patvirtinančių dokumentų kasatorius neturėjo galimybės pateikti, nors kreipėsi į pastatą administravusią ir atjungimą nuo centralizuoto šildymo sistemos vykdžiusią įmonę AB „Panevėžio butų ūkis“, tačiau AB „Panevėžio butų ūkis“ jį pateikė tik kitoje šalių civilinėje byloje 2014 m., trečia, 1992–2010 m. (18 metų) ieškovė neskaičiavo ir neišrašinėjo atsakovui sąskaitų už šildymą, taigi aptariamo dokumento, patvirtinančio abiejų šalių dalyvavimą atliekant šildymo prietaisų atjungimo veiksmus, reikšmė vėlesniems šalių teisiniams santykiams, jų tikrumui, apibrėžtumui ir stabilumui neabejotina. Taigi minėtas dokumentas dėl šių priežasčių, teisėjų kolegijos vertinimu, atitinka CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto taikymo sąlygas.¹⁰⁶ Būtent ši byla yra pavyzdys, kad proceso atnaujinimo instituto taikymui yra svarbu, ne tik teisingai taikyti normas reguliuojančias proceso atnaujinimo institutą, bet ir vertinti aplinkybes jau esamųjų kontekste, siekiant nustatyti ar naujai paaiškėjusios aplinkybės gali nulemti kitokį teismo sprendimą. Konkrečiu aptariamu atveju nors teismai tinkamai aiškino CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktą, tačiau netinkamai jį taikė (pažeidė įrodymų tyrimą ir vertinimą reglamentuojančias teisės normas (CPK 183, 185 straipsnius)), todėl nepagrįstai sprendė, jog nėra šioje normoje nustatyto pagrindo procesui civilinėje byloje atnaujinti. Toks teismo aiškinimas, atskleidžia kaip glaudžiai yra susiję proceso atnaujinimo ir įrodymų vertinimo institutai.

Prie teismų praktikos, kurioje procesai atnaujinami dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių gali būti paminimos dar kelios bylos. Pareiškėjas¹⁰⁷, kurio teisės, jam mirus perėmė I. T., prašė atnaujinti bylos nagrinėjimą po sprendimų įsiteisėjimo paaiškėjus naujoms aplinkybėms, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos bylos nagrinėjimo pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose, tačiau turėjo esminę reikšmę bylai, būtent – kad testatorė buvo raštinga. Taigi bylą pakartotinai nagrinėję teismai turėjo svarstyti, ar nurodyta naujai paaiškėjusi aplinkybė – testatorės raštingumas, atskleidžia teismų priimtų sprendimų ydingumą ir nepagrįstumą. Pakartotinai nagrinėjant bylą buvo nustatyta, kad prašomą patvirtinti testamentą surašė ir pasirašė pati testatorė, t. y. buvo paneigtos teismų nustatytos aplinkybės, buvusios pagrindu ieškiniui atmesti. Naujai nustatytas aplinkybes teismai privalėjo įvertinti visų bylos aplinkybių kontekste ir spręsti dėl prašomo patvirtinti asmeninio testamento atitikties CK 5.30 straipsnyje nustatytiems reikalavimams.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugpjūčio 21 d. nutartis c.b. AB „Panevėžio energija“ v. V. K., Nr. 3K-3-473-684/2015, kat. 124.2.2.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 3 d. nutartis c. b. V. Š. v. M. L., Nr. 3K-3-310/2009, kat. 124.2.2; 124.5.

Byloje¹⁰⁸ nustatyta, kad Utenos apskrities viršininko 2001 m. kovo 8 d. sprendimu pareiškėjai atkurtos nuosavybės teisės ekvivalentine natūra į 2,6014 ha žemės ūkio paskirties sklypą. Ignalinos rajono apylinkės teismo 2005 m. sausio 21 d. sprendimu patenkintas pareiškėjos pareiškimas dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo: pripažinta, kad nurodytame sklype buvo sodyba ir yra išlikusios jos liekanos – statinio pamatai. Juridinę reikšmę turintis faktas nustatytas tam, kad pareiškėja galėtų gauti statinio projektavimo sąlygas ir statybos leidimą. Apeliacine tvarka šis sprendimas neskustas. Pareiškėja 2005 m. balandžio 8 d. pardavė ginčo sklypą suinteresuotiems asmenims L. M. ir P. M. 2007 m. spalio mėn. pradėjus žemės stumdymo darbus, rasta žmonių kaulų. Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras, siekdamas apginti viešąjį interesą, 2008 m. rugsėjo 30 d. pateikė prašymą atnaujinti procesą byloje CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 ir 9 punktų pagrindais (dėl naujai paaiškėjusių esminių bylos aplinkybių ir dėl aiškios teisės taikymo klaidos). Ignalinos rajono apylinkės teismas 2008 m. gruodžio 23 d. nutartimi atnaujino procesą CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu dėl civilinėje byloje naujai paaiškėjusios esminės aplinkybės, kad dėl rastų kaulų kasamoje vietoje galėjo būti senosios kapinės, todėl abejotina, jog ten buvo sodyba.

Kita situacija nagrinėjamoje byloje¹⁰⁹ reikšminga tuo aspektu, kad paneigia prašymą atnaujinti procesą nagrinėjusių teismų teiginį, jog pareiškėjas nebuvo aktyvus bylos nagrinėjimo iš esmės metu, kai neprašė išreikalauti bendrovės buhalterinių dokumentų, ir neužsiminė apie tai, kad bendrovei jis neskolingas. Nagrinėjamoje byloje pažymėtina, kad teismo sprendimas, dėl kurio prašoma atnaujinti procesą, yra preliminarus teismo sprendimas. Pareiškėjas nesutiko su juo, bet dėl to, kad jo pateikti prieštaravimai neatitiko įstatymų reikalavimų, byla nebuvo nagrinėjama CPK 430 straipsnio nustatyta tvarka ir preliminarus teismo sprendimas įsiteisėjo. Nors nurodyta auditoriaus išvada šiuo atveju nepripažintina ekspertizės aktu, nes parengta pagal pareiškėjo užsakymą, o ne teismo pavedimu, tačiau ji yra rašytinis įrodymas ir, atsižvelgiant į tai, kad ją parengė atestuotas auditorius, vadovaudamasis profesinės etikos principais, išvadoje pateikiama informacija yra pakankama, jog būtų pagrindas pripažinti esant CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte įvardytą pagrindą procesui atnaujinti. Pažymėtina, kad nurodyto pagrindo konstatavimas savaimė nereiškia, jog teismas, atnaujindamas procesą, apsiriboja vien šioje proceso stadijoje naujai gauta esmine bylai informacija. Tam, kad byla būtų išnagrinėta tinkamai,

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis c. b. *pagal pareiškėjos V. K. pareiškimą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo*, Nr. 3K-3-363/2010, kat. 114.11; 124.2.2; 124.2.9; 124.4; 128.2.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. birželio 1 d. nutartis c. b. *A. T. v. V. Š.*, Nr. 3K-3-250/2010, kat. 124.2.2.

t. y. ieškinio dalykas ir pagrindas būtų tinkamai atskleisti ir įvertinti, o teismo išvados pagrįstos bei motyvuotos, teismas bylos atnaujinimo pagrindą turi iširti bei įvertinti įrodinėjimo procesą reglamentuojančių normų nustatyta apimtimi ir tvarka, o kilusius neaiškumus gali pašalinti sprendamas klausimą dėl ekspertizės skyrimo (CPK 212 straipsnis).

Šioje darbo dalyje norisi išskirti bylą,¹¹⁰ kurioje Lietuvos Aukščiausiojo teismo formuojama praktika tarsi užtvirtina, kad CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto aiškinimas negali apsiriboti vien formaliais argumentais. Pabrėžtina, kad ypač svarbu kiekvienoje byloje atsižvelgti į proceso atnaujinimo tikslus ir uždavinius bei remtis teisės normose įtvirtintais sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais. Kita vertus nėra pamiršamos pagrindinės sąlygos, kurioms esant aplinkybės yra laikomos naujai paaiškėjusiomis. Šioje byloje akcentuojamos naujos, esminę reikšmę bylos išnagrinėjimui turinčios aplinkybės, kurios ieškovams tapo žinomos, kai naujoje byloje dėl ginčo buto kainos sumažinimo paskirtas teismo ekspertas pateikė išvadas, kad ginčo butą dėl jo grindų perdangos trūkumų yra pavojinga naudoti ir dėl to būtinas kapitalinis remontas. Teisėjų kolegija sutinka su teismų išvada, kad pareiškėjai, teikdami ieškinį dėl sutarties nutraukimo, faktiniu pagrindu nurodė tas pačias kaip prašyme dėl proceso atnaujinimo išdėstytas faktines aplinkybes, tačiau atkreipia dėmesį į tai, kad pareiškėjų įtarimus dėl buto trūkumų galėjo nustatyti tik specialiųjų žinių turintys, kompetentingi tokias išvadas padaryti asmenys ir šie asmenys, išnagrinėjęs bylą, konstatavo pareiškėjų įtarimus patvirtinančias aplinkybes.¹¹¹ Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad byloje nėra duomenų, jog pareiškėjai, gindami, jų manymu, pažeistas teises, veikė aplaidžiai ir pasyviai. Priešingai, jų veiksmai rodo aktyvų siekį išaiškinti ir nustatyti realią pirktą buto būklę. Byloje kolegija kelia klausimą, ar dėl pareiškėjų nurodytų aplinkybių byloje priimti teismų sprendimai gali būti neteisėti ir nepagrįsti. Teisėjų kolegija pažymi, kad proceso atnaujinimą reglamentuojančios normos turi būti taikomos ne formaliai, o atsižvelgiant į šio procesinio instituto paskirtį ir įstatymo leidėjo ketinimus.

Šioje ir prieš tai minimose bylose¹¹² atkreipiamas dėmesys į tai, kad teismas akcentuodamas reikalingumą vertinti situacijas atsižvelgiant į proceso atnaujinimo tikslus,

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis c. b. V. K. ir N. K. v. D. S. ir I. S., Nr. e3K-3-643-219/2015, kat. 3.2.4.11; 3.3.4.2.2.

¹¹¹ Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad priklausomai nuo konkrečios bylos aplinkybių ekspertizės aktas gali atitikti naujai paaiškėjusios ir turinčios esminę reikšmę bylos aplinkybės požymius, nes aplinkybės, turėjusios įtakos šio akto priėmimui, buvo nagrinėjant bylą iš esmės ir priimant teismo sprendimą, apie jas buvo sužinota jau įsiteisėjus sprendimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Medasa“ v. UAB „Čeltaura“, Nr. 3K-3-458/2004).

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. UAB „Utenos statybinės medžiagos“ v. I. J. „Gražuliai“, Nr. 3K-3-167/2007, kat. 124. 2. 2.; Lietuvos

pareiškėjų pateikiamas aplinkybes vertina atsižvelgdamas į protingumo kriterijų. Būtent šios bylos laikytinos pavyzdžiu kuomet teismas įvertina pareiškėjų elgesį kiekvienu konkrečiu atveju, t. y. ar esant tokioms sąlygoms, kokios buvo nagrinėjant bylą, asmuo ėmėsi visų reikiamų priemonių joms nustatyti. Kadangi aplinkybės sužinojimą lemia asmens veiksmai iš teismų pozicijos matoma, kad yra vertinamas pareiškėjo aktyvumas kiekvienu atveju individualiai tai reiškia, kad yra reikalinga įvertinti pareiškėjo objektyvią galimybę gauti įrodymus esamomis sąlygomis. Būtent dėl to procesas turi būti atnaujintas, jeigu yra pagrįstas pagrindas manyti, kad dėl pareiškėjo nurodytų aplinkybių, kurias jis įvardija kaip proceso atnaujinimo pagrindą, byloje priimti teismų sprendimai bei nutartys gali būti neteisėti ar nepagrįsti. Tik tokiu atveju bus užtikrintas teisingumo vykdymas bei tinkams teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas.

3.2.2. Aplinkybių nepripažinimo naujai paaiškėjusiomis praktika

Pirmiausia, pastebėtina, kad lyginant bylas, kuriose procesas atnaujintas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių ir bylas, kuriose atsisakyta atnaujinti procesą šiuo pagrindu, praktika yra gausesnė pastaruoju atveju. Žinoma, atsižvelgtina į tai, kad analizei yra pasirinkta nagrinėti aukščiausiojo teismo praktika. Dėl to negalima daryti kategoriškų išvadų dėl bendro atnaujintų ir neatnaujintų bylų kiekio. Be to kiekviena situacija, kurią nagrinėja teismas yra nagrinėjama atsižvelgiant į bendrą faktinę situaciją ir proceso atnaujinimo tikslus bei paskirtį. Bendrais bruožais paminėtina, kad nagrinėjami atvejai kai teismas atsisako atnaujinti bylas yra kur kas vertingesni moksliniam tyrimui. Tokiose bylose teismas yra linkęs skirti daugiau dėmesio aiškinant, dėl ko konkrečiu atveju aplinkybės nėra laikomos naujai paaiškėjusiomis. Galima būtų teigti, kad, pirma, teismai siekia formuoti bendrą praktiką, kurios būtų laikomasi sprendžiant kitas bylas, panašiose situacijose. Plėtojant vieningą praktiką vis daugiau dėmesio skiria bendrų taisyklių formavimui. Dėl to pastebima, kad teismai kai kuriais sprendimais pralenkia ir pačią doktriną. Antra, atsižvelgiant į proceso atnaujinimo tikslą ir paskirtį, prisimintina, kad tai yra institutas, leidžiantis užtikrinti, kad nebus priimti neteisėti sprendimai. Dėl to atsisakant atnaujinti procesą, teismai stengiasi maksimaliai aiškiai, pagrįstai ir suprantamai šaliai išdėstyti argumentus, dėl ko konkrečioje situacijoje procesas negali būti atnaujinamas. Pateikiamas įžvalgas, patvirtinti pasitelkiama teismų sprendimų analizė, kuria siekiama apibendrinti esamą praktiką.

Pirmoji pasirinkta byla¹¹³ iliustruoja situaciją, kada teismas atsisako atnaujinti procesą, remdamasis aplinkybių neatitikimu nustatytiems kriterijams. Šioje situacijoje teismas nagrinėja dviejų aplinkybių atitiktį nustatytiems kriterijams. Pastebėtina, kad naujai paaiškėjusi aplinkybė tariamai yra atsiradusi priėmus teismo sprendimą kitoje civilinėje byloje. Darbe jau minėta praktika, kurioje teismų sprendimai priimti kitose bylose, buvo pripažinti naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis.¹¹⁴ Tačiau tai visiškai negali reikšti, kad toks sprendimas iš karto bus laikomas naujai paaiškėjusia aplinkybe. Šiuo atveju, teismas konstatavo, kad nors ir priimtas sprendimas, kuriame teismas nustatė naujas pagal kasatoriaus ieškinį nagrinėtai bylai reikšmingas aplinkybes, kad vertybinių popierių

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 5 d. nutartis, c. b. *F. P.v. „Indėlių ir investicijų draudimas“*, trečiasis asmuo bankrutavusi akcinė bendrovė bankas „Snoras“, Nr. 3K-3-347-915/2015, kat 124.2.2; 124.2.9.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Utenos statybinės medžiagos“ v. I. J. „Gražuliai“*, Nr. 3K-3-167/2007, kat. 124. 2. 2.

depozitoriume kasatoriaus vardu nebuvo atidarytos obligacijos emisijos registracijos ir bendroji platinamų finansinių priemonių sąskaitos, jo vardu atidarytoje sąskaitoje nebuvo padaryti įrašai ir obligacijos nebuvo apskaitytos jo vertybinių popierių sąskaitoje, kurios įrašai patvirtintų jį įsigijus obligacijas. Kolegija, pirma, pateiktos aplinkybės nelaikė, naujai paaiškėjusia. Argumentuodamas, kad nėra žymaus konkrečių faktinių bylos duomenų skirtumo nuo anksčiau buvusiųjų teismas konstatavo, kad detalesnis tam tikros kasatoriui žinomos išvados argumentavimas negali būti laikomas naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto prasme. Antra, obligacijų negaliojimo ar (ne)perdavimo kasatoriui faktas byloje nelaikytas reikšmingu. Kasacinio teismo suformuota praktika laiko, kad esminis naujos aplinkybės pobūdis turi būti suprantamas kaip žymus konkrečių faktinių duomenų skirtumas nuo anksčiau turėtųjų, kurių nustačius turėtų keistis įsiteisėjusio teismo sprendimo išvada dėl ginčo išsprendimo, ją pagrindžiantys faktiniai ir teisiniai argumentai. Šioje bylų priešpriešoje svarbu atkreipti dėmesį ir atriboti, kada įsiteisėjusiu teismo sprendimu yra patvirtinamos teisinės ir faktinės aplinkybės ir kada yra bandoma atnaujinti procesą vien tik remiantis kitoje byloje priimtu sprendimu. Tam, kad atskirti ar aplinkybės yra naujai paaiškėjusios, sprendamas, ar naujai paaiškėjusi aplinkybė buvo žinoma arba galėjo būti žinoma pareiškėjui, teismas vertina ir subjektyvius, ir objektyvius sužinojimo kriterijus. Taigi, pareiškėjas šiuo atveju neįtikino teismo, kad teismo sprendimu paaiškėjo jam iki tol nežinomos aplinkybės, o taip pat, kad tos aplinkybės turi esminės reikšmės ir gali lemti kitokį nei priimtas sprendimą.

Aplinkybės naujai paaiškėjusiomis nebuvo pripažintos ir šioje nagrinėjamoje byloje.¹¹⁵ Kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad kasatoriaus teikiamos aplinkybės neatitinka kasacinio teismo praktikoje suformuluotų reikalavimų naujai paaiškėjusių aplinkybių kvalifikavimui kaip turinčių esminę reikšmę bylai – dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindu gautų naujų duomenų turi atsirasti pagrindas ir teisinė galimybė panaikinti ar pakeisti jau priimtus ir įsiteisėjusius teismo procesinius sprendimus, šalių reikalavimus išspręsti kitaip, negu jie buvo pirmiau išspręsti. Pareiškimą dėl proceso atnaujinimo nagrinėję teismai sprendė, kad kasatoriaus pateikti nauji įrodymai (2009 m. birželio 30 d. skolų suderinimo aktas, 2009 m. liepos 29 d. PVM sąskaita faktūra ir UAB „Pajūrio birštva“ pažyma apie 2009 m. liepos mėnesį atliktus darbus, kt.), jo manymu, pagrindžiantys naujai paaiškėjusias aplinkybes, jog Trišalės atsiskaitymo sutarties šalys laikė ją skolos perkėlimo sutartimi, nekeičia šios sutarties, kurios vertinimą išnagrinėtoje civilinėje byloje atliko tiek apeliacinės, tiek kasacinės instancijos teismai, kvalifikavimo ir

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 19 d. nutartis, c.b. *UAB „Vilpra“ v. UAB „Vindeva“*, Nr. 3K-3-31/2014, kat. 121.1.9.4; 124.2.2.

nesudaro teisinio pagrindo atnaujinti procesą. Teisėjų kolegija pažymi, kad aplinkybės dėl 2009 m. liepos mėnesį atliktų papildomų darbų, kurios nebuvo bylos nagrinėjimo dalykas, ir jas galbūt pagrindžiantys įrodymai negali būti laikomi turinčiais neabejotiną teisinę reikšmę jau išnagrinėtos civilinės bylos baigčiai, teismo procesiniuose sprendimuose padarytų išvadų dėl teisės normų aiškinimo ir taikymo pagrįstumui, taigi ir atitinkančiais CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto taikymo sąlygas.

Nagrinėjamu pavyzdžiu gali būti pateikiama byla,¹¹⁶ kurioje spręstas klausimas dėl AB „Alita“ akcijų paketo privatizavimo viešo konkurso būdu. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, kurio išplėstinė teisėjų kolegija 2006 m. spalio 10 d. nusprendė, kad atsakovas neturėjo teisės panaikinti AB „Alita“ akcijų paketo privatizavimo viešo konkurso rezultatų, ir įpareigojo atsakovą atlyginti visus ieškovo patirtus nuostolius, tiesiogiai susijusius su ieškovo dalyvavimu konkurse ir derybose dėl AB „Alita“ privatizavimo. Atsakovo teigimu, turi būti nagrinėjamas klausimas dėl ieškovo nesąžiningumo. Būtent paaiškėjus tokiai aplinkybei anksčiau, atsakovo nuomone, jis galbūt nebūtų priėmęs sprendimo paskelbti ieškovą konkurso laimėtoju apskritai, todėl nebūtų kilęs klausimas dėl jo pašalinimo iš derybų, laiku neatvykus parafuoti privatizavimo sutarties. Šioje byloje pateikiamas teismo aiškinimas – dėl esminės reikšmės bylai turinčių aplinkybių kaip vienos iš civilinio proceso atnaujinimo sąlygų. Teisėjų kolegija šioje nutartyje konstatavo, kad ieškovo pripažinimas konkurso laimėtoju nebuvo bylos nagrinėjimo dalykas. Dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindu gautų naujų duomenų turi atsirasti pagrindas ir teisinė galimybė panaikinti ar pakeisti jau priimtus ir įsiteisėjusius teismo procesinius sprendimus, šalių reikalavimus išspręsti kitaip, negu jie buvo pirmiau. CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu įsiteisėjusio teismo akto teisėtumas ir pagrįstumas tikrinamas ne pagal tai, ar atitinka esamą byloje ir papildomai pristatytą medžiagą, bet dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Iki šių aplinkybių paaiškėjimo teismo priimtas sprendimas buvo laikomas teisėtu ir pagrįstu. Nors tai nereiškia, kad atnaujinus procesą civilinėje byloje negalima iš naujo įrodinėti aplinkybių, kurios jau buvo įrodinėtos ir nustatytos anksčiau priimtuose teismų sprendimuose toje pačioje byloje, jeigu tai būtina siekiant įvertinti naujai paaiškėjusių aplinkybių įtaką teismo sprendimo teisėtumui ir pagrįstumui, tačiau svarbu pažymėti, kad šioje byloje naujai paaiškėjusios aplinkybės (Opciono sutartis, Paslaugų teikimo sutartis ir Licencinė sutartis) turi būti vertinamos bylos nagrinėjimo dalyko apimtimi, o kasatorius byloje nepateikė teisinių ir faktinių argumentų, leidžiančių daryti išvadą, kad sprendimas dėl kasatoriaus veiksmų teisėtumo ir pagrįstumo derantis su ieškovu bei nutraukiant

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 5 d. nutartis, c.b. *L. B. v. Valstybės turto fondas*, Nr. 3K-3-548/2012, kat 124.2.2.

konkurso procedūras būtų pakeistas, bylos nagrinėjimo iš esmės metu teismams turint informaciją apie su ieškovu susijusias sutartis. Taigi, kasatoriaus nurodyti juridiniai faktai nesudaro proceso atnaujinimo pagrindo, nes nėra susiję priežastiniu ryšiu su bylos teisiniu rezultatu, todėl negali lemti įsiteisėjusio teismo sprendimo pakeitimo arba panaikinimo.

Atkreipiamas dėmesys į tai, kad teismai nagrinėdami bylas turi formuoti aiškia ir vienodą praktiką. Asmenims besikreipiantiems į teismus yra labai svarbu galėti prognozuoti galimą proceso baigtį. Tai padaryti palengvina prieš tai buvusi teismų praktika. Tačiau ne visada pareiškėjai ja remiasi teisingai. Pavyzdžiui šioje byloje¹¹⁷ yra remiamasi prieš tai nagrinėta byla,¹¹⁸ kurioje procesas buvo atnaujintas. Prašymą atnaujinti procesą pareiškėja grindė CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktu, nurodydama, kad bylos nagrinėjimo metu nebuvo žinoma aplinkybė, jog Kauno miesto Požėlos rajono teismo 1988 m. balandžio 20 d. nutartis dar 1988 m. liepos 14 d. įregistruota viešame registre, t. y. pažymėta RTIB Kauno tarpmiestiniame techninės inventorizacijos biure. Grįsdama būtinybę remtis nutartimi Nr. 3K-3-198/2007, kasatorė nurodo, kad tiek pastarojoje byloje, tiek šioje paaiškėjo nauja esminę reikšmę bylai turinti aplinkybė. Toks kasatorės siekis atnaujinti procesą teisėjų kolegijos buvo palaikytas noru dar kartą pasibylinėti nesutinkant su byla dėl naudojimosi turtu tvarkos nustatymo nagrinėjusios kasacinio teismo teisėjų kolegijos išvadomis ir bylos įrodymų vertinimu. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad nesutampa šios bylos ir kasatorės nurodomos bylos aplinkybės. Pirma, nurodoma aplinkybė neatitinka naujumo kriterijaus, nes vienas iš naujai paaiškėjusių aplinkybių požymių yra tas, kad tokia aplinkybė nėra žinoma ir negali būti žinoma pareiškėjui, o ne byla nagrinėjusiam teismui. Antra, procesui atnaujinti nepakanka tik pateikti naujų dokumentų ar duomenų, kurių nebuvo nagrinėjant bylą. Taigi, galima teigti, kad kiekvienas atvejis yra skirtingas. Vienu atveju teismas gali atnaujinti procesą dėl to, kad yra galimybė jog byloje priimti teismų sprendimai ar nutartys gali būti neteisėti ar nepagrįsti. O kitu atveju, teismas pakankamai griežtai žiūrės į situacijos sprendimą, nes faktines aplinkybes vertins kaip nesutampančias.

Kitu nagrinėjamu atveju¹¹⁹ proceso atnaujinimo klausimą sprendę teismai, tikrindami, ar pareiškėjos pateiktame naujame ekspertizės akte nurodytos aplinkybės patvirtina CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtintą proceso atnaujinimo pagrindą, analizavo šio akto turinį ir nustatė, kad jame nėra naujų ekspertinio tyrimo duomenų, kurie

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 10 d. nutartis, c.b. R. J. v. L. M., Nr. 3K-3-373/2011, kat. 124.2.2

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. T. J. ir J. R. skundą dėl antstolės A. R. Ž. atstovo A. Ž. veiksmų, suinteresuotas asmuo D. Ž., Nr. 3K-3-198/2007, kat. 124.2.2.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 3 d. nutartis, c.b. I. P. v. Kėdainių ligoninė, Nr. 3K-3-192/2011, kat. 124.2.2; 124.3.

patvirtintų kitokią, negu nustatytoji, pareiškėjos sūnaus mirties priežastį, kokius veiksmus turėjo atlikti budėjęs chirurgas ir kitas ligoninės personalas, jog išgelbėtų paciento gyvybę. Proceso atnaujinimo klausimą sprendę teismai priėjo prie vienodos išvados, kad kaip proceso atnaujinimo pagrindas nurodytos aplinkybės nėra naujai paaiškėjusios, jos buvo žinomos nagrinėjant bylą tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismuose, užfiksuotos byloje esančiuose įrodymuose, kurie buvo ištirti ir įvertinti įstatymo nustatyta tvarka, ir kad 2009 m. ekspertizės akte nurodyti duomenys neatitinka naujai paaiškėjusių esminių bylos aplinkybių požymių, todėl nepagrindžia CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtinto proceso atnaujinimo pagrindo.

Kartu paminėtina ir kita byla,¹²⁰ kurioje aplinkybės nepripažįstamos naujai paaiškėjusiomis dėl jų žinomumo nagrinėjant bylą. Byloje dėl vaiko grąžinimo į jo kilmės valstybę teismai pareiškėjos nurodytą aplinkybę, kad įvykdžius jai nepalankų teismo sprendimą ir grąžinus vaiką į jo kilmės valstybę pablogės kito pareiškėjos nepilnamečio vaiko sveikatos būklė, nepripažino naujai paaiškėjusia. Galima sutikti su kasacinio teismo teisėjų kolegija, kuri pagrįstai nurodė, kad ši aplinkybė negali būti laikoma naujai paaiškėjusia, nes ji egzistavo, t. y. pareiškėjos sūnus sirgo dar iki įsiteisėjusios teismo nutarties grąžinti vaiką priėmimo ir ši aplinkybė teismui buvo žinoma.

Galima teigti, kad dažnu atveju, būtent dėl to, kad aplinkybės nėra esminės nėra atnaujinamas procesas. Kaip pavyzdžiui ir šioje byloje.¹²¹ Pareiškėjas nauja esmine bylos aplinkybe atnaujinti procesą laikė tai, kad byloje esanti 1994 m. balandžio 12 d. paskolos sutarties kopija yra suklastota. Tačiau teismai, nagrinėdami prašymą atnaujinti procesą, nustatė, kad paskolos sutarties kopija nebuvo remtasi priimant sprendimą dėl paskolos priteisimo. Paskola priteista remiantis kitais byloje surinktais įrodymais, todėl teismai konstatavo, kad pareiškėjo nurodyta aplinkybė nėra esminė CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyto pagrindo atnaujinti procesą prasme.

Svarbi byla buvo išnagrinėta Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų išplėstinės kolegijos.¹²² Šioje byloje kolegija atkreipia dėmesį į esminės naujos aplinkybės pobūdį. Pirma yra pabrėžiama, kad turi būti žymus konkrečių faktinių duomenų skirtumas nuo anksčiau turėtųjų, kurį nustačius turėtų keistis priimtu ir įsiteisėjusiu teismo sprendimu jau konstatuotų faktų ir proceso šalių ginčijamo materialinio teisinio santykio teisinė kvalifikacija, o kartu ir įsiteisėjusio teismo sprendimo išvada, ją pagrindžiantys faktiniai ir

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis c. b. *pareiškėjai I. R. ir Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras*, Nr. 3K-3-403/2008, kat. 124.2.2; 124.2.9; 124.3; 124.6.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. sausio 11 d. nutartis c. b. *G. B. v. UAB „Laigebu“*, Nr. 3K-3-18/2006., kat. 124.2.4.

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 21 d. nutartis c. b. *BAB „Statūna“ v. UAB „Parama“*, Nr. 3K-7-57/2008, kat. 124.2.2, 124.2.3.

teisiniai argumentai. Tai reiškia, kad dėl naujų duomenų gavimo būtų pagrindas panaikinti jau priimtus teismo sprendimus ir reikalavimus išspręsti kitaip: patenkintus reikalavimus atmesti (visus ar keletą, visiškai ar iš dalies), nepatenkintus reikalavimus patenkinti (visus ar keletą, visiškai ar iš dalies) arba teismo sprendimą pakeisti. Teismas nelaikė pateiktų duomenų kaip esminę reikšmę bylai turinčių aplinkybių, kurios suponuotų išvadą, kad raštas apie bendrovės nekilnojamąjį turtą turėjo įtakos Kauno apygardos teismo sprendimo ir kitų procesinių sprendimų teisėtumui. Kasacinis teismas nenustatė konkrečių faktinių duomenų nuo anksčiau turėtų skirtumo, dėl kurio būtų teisinis pagrindas keisti priimtu ir įsiteisėjusiu teismo sprendimu jau konstatuotų faktų ir proceso šalių ginčijamo materialinio teisinio santykio teisinę kvalifikaciją, kartu ir įsiteisėjusio teismo sprendimo išvadą.

Norint pasiekti darbe keliamą tikslą yra reikalinga apibendrinti nagrinėtą teismų praktiką. Taigi toliau pateikiamos apibendrintos taisyklės, kurias taiko teismai nagrinėdami bylas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese.

Visų pirma, teismai naujai paaiškėjusiomis laiko tokias aplinkybes, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui bylos nagrinėjimo metu, bet turėjo įtakos neteisėto sprendimo priėmimui. Detalizuojant pateiktą apibrėžti naujai paaiškėjusiomis aplinkybės yra laikomos kai yra žymus konkrečių faktinių bylos duomenų skirtumas nuo anksčiau buvusiųjų. Teismas konstatavo, kad detalesnis tam tikros žinomos išvados argumentavimas negali būti laikomas naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis. Taigi, aplinkybės turėjo egzistuoti, bet negalėjo būti žinomos. Tęsiant toliau apie galimą įtakos turėjimą sprendimo priėmimui pasakytina, kad esminis naujos aplinkybės pobūdis turi būti suprantamas kaip žymus konkrečių faktinių duomenų skirtumas nuo anksčiau turėtųjų, kurių nustatčius turėtų keistis įsiteisėjusio teismo sprendimo išvada dėl ginčo išsprendimo, ją pagrindžiantys faktiniai ir teisiniai argumentai. Taigi, tam, kad aplinkybes kvalifikuoti esminėmis dėl gautų naujų duomenų turi atsirasti pagrindas ir teisinė galimybė panaikinti ar pakeisti jau priimtus ir įsiteisėjusius teismo procesinius sprendimus, šalių reikalavimus išspręsti kitaip, negu jie buvo pirmiau išspręsti.

Bylose pastebėta, kad teismai nagrinėdami bylas atsižvelgia į kiekvieną atvejį individualiai, visų aplinkybių ir teisės normų apimtyje. O būtent, pabrėžia, kad svarbu atsižvelgti ir net į nagrinėjamos bylos kategoriją, pavyzdžiui, kad yra ypatumų nagrinėjant bylą dėl teismo įsakymo išdavimo.

Teismų praktika pripažįsta, kad naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis gali būti ir nauji įrodymai. Taigi, faktinės aplinkybės tokiu atveju turi atitikti reikalavimus, keliamus įrodymams, ir reikalavimus, keliamus naujoms aplinkybėms.

Teismas vertindamas konkrečią situaciją sukūrė taisyklę, kad spėjama prielaida nėra laikoma įrodymu byloje, dėl to vėliau, prielaidai tapus teismo pripažintu faktu, ji laikoma naujai paaiškėjusia aplinkybe. Nors yra nuostatos teigiančios, kad kreipimasis į teismą tuo pačiu teisiniu pagrindu negalimas šioje aptartoje situacijoje, prašymas atnaujinti procesą negali būti traktuojamas kaip pakartotinis.

Neabejotina, kad proceso atnaujinimo ir įrodymų vertinimo institutai yra labai glaudžiai susiję. Gali būti ir taip, kad teismas konstatuodamas atitiktį proceso atnaujinimo sąlygoms gali atsisakyti atnaujinti procesą vien dėl to, kad buvo netinkamai taikomos įrodymų tyrimą ir vertinimą reglamentuojančios teisės normos. Ne kartą yra akcentuojama, kad naujai nustatytas aplinkybes teismai privalėjo įvertinti visų bylos aplinkybių kontekste. Tam, kad byla būtų išnagrinėta tinkamai, t. y. ieškinio dalykas ir pagrindas būtų tinkamai atskleisti ir įvertinti, o teismo išvados pagrįstos bei motyvuotos, teismas bylos atnaujinimo pagrindą turi ištirti bei įvertinti įrodinėjimo procesą reglamentuojančių normų nustatyta apimtimi ir tvarka.

Tačiau visgi būna situacijų kai faktai pripažintini įrodymais nėra laikomi pagrindu procesui atnaujinti. Tokia padėtis susiklosto kai jie nėra susiję priežastiniu ryšiu su bylos teisiniu rezultatu, todėl negali lemti įsiteisėjusio teismo sprendimo pakeitimo arba panaikinimo. Pavyzdžiui jei nagrinėjant prašymą atnaujinti procesą, teismas nustato, kad nors ir yra paaiškėjęs suklastojimo faktas, o konkrečiu dokumentu nebuvo remtasi priimant sprendimą, tokiu atveju procesas nebus atnaujinamas. Taigi aplinkybės, kurios nebuvo bylos nagrinėjimo dalykas, ir jas galbūt pagrindžiantys įrodymai negali būti laikomi turinčiais neabejotiną teisinę reikšmę jau išnagrinėtos civilinės bylos baigčiai.

Analizuojant bylas neišvengiamai pastebima problema - ar visais atvejais teismas priima naujus įrodymus. Iš pateiktos bylų analizės matyti, kad visgi teismai vertina ar pareiškėjas buvo aktyvus bylos nagrinėjimo iš esmės metu. Yra vertinama ar pareiškėjai, gindami, jų manymu, pažeistas teises, veikė rūpestingai ir aktyviai, siekė išsiaiškinti bei nustatyti galimus įrodymus byloje.

Pabrėžtina, kad teismai bylose vis dažniau akcentuoja, kad ypač svarbu kiekvienoje byloje atsižvelgti į proceso atnaujinimo tikslus ir uždavinius bei remtis teisės normose įtvirtintais sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijais. Taigi iš to daroma išvada, kad normos turi būti taikomos ne formaliai, o atsižvelgiant į šio procesinio instituto paskirtį ir įstatymo leidėjo ketinimus. Toks požiūris yra labai svarbus tam, kad būtų atskleista bylos esmė ir atkreipiamas dėmesys į faktų visumą. Galima teigti, kad teismai atnaujiną procesą ne tik, kai yra pagrįstas pagrindas, kad byloje priimti teismų sprendimai ar nutartys gali būti neteisėti ar nepagrįsti, bet ir kai kyla protingų abejonių dėl byloje priimto sprendimo

teisėtumo ir pagrįstumo. Pritartina teismų siekiui užtikrinti maksimalias galimybes pareiškėjui pasinaudoti teise į teisingą teismą. Kita vertus suprantama, kad toks teismų praktikos pokrypis gali lemti praktikos nevienodumą, dėl ko gali būti keliamas klausimas ar tikrai situacijos su panašiomis faktinėmis aplinkybėmis yra vertinamos panašiai.

3.2.3. Kita susijusi su proceso atnaujinimu dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių problematika

Analizuojant pasirinktas bylas pastebėtina, kad teismų praktikoje taikant CPK 366 str. 1 d. 2 p. pagrindą išskyla ir daugiau praktinių problemų. Tam tikros procesinės situacijos, kurios susiklosto nagrinėjant bylą kartais gali nulemti visai kitokį teismo procesinį sprendimą.

Pirma, atkreiptinas dėmesys į jau atnaujintos bylos nagrinėjimo ribas. Atnaujinus procesą, civilinė byla nagrinėjama iš naujo pagal CPK nustatytas taisykles, tačiau neperžengiant ribų, kurias apibrėžia proceso atnaujinimo pagrindai (CPK 370 straipsnio 4 dalis). Teismas patikrina teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą ta apimtimi ir tokiais pagrindais, kurie yra nustatyti teismo nutartyje atnaujinti procesą.¹²³ Kitoje byloje teisėjų kolegija taip pat pažymi, kad apskritai naujų reikalavimų pareiškimas atnaujintame procese nėra negalimas, tačiau kartu būtina turėti omenyje tai, kad galimybė reikšti naujus reikalavimus atnaujintoje byloje nėra absoliuti, bet visų pirma yra sąlygota pagrindų, pagal kuriuos procesas išnagrinėtoje byloje buvo atnaujintas.¹²⁴ Kur kas dažnesnė situacija pasitaiko, kai asmenys bando iš naujo įrodinėti aplinkybes, kurios jau buvo nustatytos anksčiau priimtuose teismų sprendimuose. Taigi, atnaujintos bylos nagrinėjimas gali būti ribojamas dėl naujų reikalavimų pareiškimo atnaujintame procese, o taip pat dėl jau nagrinėtų toje pačioje byloje tačiau neįrodytų. Darbe jau aptartoje, Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų išplėstinės kolegijos atnaujintoje civilinėje byloje,¹²⁵ kontatuota, kad: galima iš naujo įrodinėti aplinkybes, kurios jau buvo nustatytos anksčiau priimtuose teismų sprendimuose toje pačioje byloje, jeigu tai būtina siekiant įvertinti naujai nurodytų aplinkybių įtaką teismo sprendimo teisėtumui ir pagrįstumui, nes priešingu atveju bus paneigta proceso atnaujinimo instituto paskirtis – ištaisyti ne tik teisines, bet ir faktines klaidas anksčiau priimtuose teismų aktuose. Tačiau sąlyga, kad būtų pagrindas atnaujintoje civilinėje byloje iš naujo įrodinėti aplinkybes, kurios jau buvo nustatytos anksčiau priimtuose teismų sprendimuose toje pačioje byloje, yra ta, jog tai būtina siekiant įvertinti naujai nurodytų aplinkybių įtaką teismo sprendimo teisėtumui ir pagrįstumui.

Toje pačioje byloje negalima nepastebėti kitos išspręstos problemos, kuriai galima manyti reikšmės turi tai, kad proceso atnaujinimo pagrindų pagrįstumas yra patikrinamas

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 16 d. nutartis, c. b. V.I. v. A.K., Nr. 3K-3-108/2009, kat. 124.2.2; 124.2.7.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 30 d. nutartis c. b. UAB „Serfas“ v. AB „Dara“, Nr. 3K-3-451/2007, kat. 21.1; 128.2; 124.2.2; 124.2.7; 124.2.9; 124.4.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 21 d. nutartis c. b. BAB „Statūna“ v. UAB „Parama“, Nr. 3K-7-57/2008, kat. 124.2.2, 124.2.3.

bylą nagrinėjant iš naujo, kai procesas byloje buvo atnaujintas vienu iš įstatymo nustatytų pagrindų, nes teismas patikrina teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą ta apimtimi ir tokiais pagrindais, kurie yra nustatyti teismo nutartyje atnaujinti procesą. Jau prėmus teismo nutartį dėl proceso atnaujinimo CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu kasacinis teismas įžvelgė aiškią teisės taikymo (interpretavimo) klaidą aiškinant ABĮ 27 straipsnio 7 dalyje normas. Šioje vietoje kyla klausimas, jei procesas atnaujintas vienu pagrindų ar yra dar galima pasisakyti teismui ir dėl kito pagrindo, kuris nebuvo nurodytas atnaujinant procesą. Konkrečioje situacijoje išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, kad naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto prasme negali būti laikoma įstatymų nuostatos, teisės normų aiškinimai, tačiau kasacinio teismo funkcijos ir paskirtis suponuoja, kad aiškios teisės taikymo (interpretavimo) klaidos atveju prioritetiškai saugotina vertybė yra teisingumo įvykdymas, pašalinant aiškią teisės taikymo (interpretavimo) klaidą, tokiu būdu ginant asmens teises ir pasiekiant civilinio proceso tikslų, nors procesas atnaujintas ir ne CPK 366 straipsnio 1 dalies 9 punkto pagrindu.

Toks teismų požiūris į esamas aplinkybes egzistuoja ne visose bylose. Toliau pateikiamoje byloje¹²⁶ esminis akcentas kritika teismų formalizmui. Nutraukiant santuoką abiejų sutuoktinių bendru sutikimu kreditorius nebuvo įtrauktas į bylos nagrinėjimą, tam kad apginti savo interesus jis kreipėsi į teismą prašydamas atnaujinti procesą CPK 366 str. 1 d. 2 p. Nors pirmoji instancija atnaujino procesą šiuo pagrindu, apeliacinis teismas prašymą atnaujinti atmetė. Teismas labai formaliai pritaikė įstatymo nuostatas pasakydamas, kad procesą CPK 366 str. 1 d. 2 p. pagrindu, gali paduoti tik byloje dalyvavę asmenys. O kadangi kito proceso atnaujinimo pagrindu savo prašyme pareiškėjas nebuvo nurodęs, teisėjų kolegija sprendė, kad pareiškėjas A. P. neturi teisės prašyti atnaujinti procesą šiuo pagrindu. Teisėjų kolegija šioje byloje suformuoja taisyklę, kad vien ta aplinkybė, jog prašyme dėl proceso atnaujinimo nurodyta ne ta teisės norma, kurioje įtvirtintas konkretus proceso atnaujinimo pagrindas, negali būti pagrindas teismui atsisakyti atnaujinti procesą, kai iš prašyme išdėstytų aplinkybių ir proceso atnaujinimo motyvų teismui yra aišku, koku pagrindu remiasi pareiškėjas, prašydamas atnaujinti procesą. Taigi, šių dviejų bylų kontekste atsiskleidžia žemesnių instancijų teismų klaidos. Įžvelgtina, kad Lietuvos Aukščiausiojo teismo formuojama praktika yra labiau orientuota į proceso atnaujinimo tikslus ir paskirtį, o ne į formalų nuostatų taikymą praktinėse situacijose.

Nagrinėjamos temos apimtyje dar yra svarbu pažymėti, kad atnaujinus bylą jos nagrinėjimo dalykas nepakinta. Jį sudaro visų bylos aplinkybių ir byloje surinktų įrodymų

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 6 d. nutartis, c. b. pagal pareiškėjo A. P. skundą byloje dėl R. Š. ir V. Š. santuokos nutraukimo, Nr. 3K-3-471/2007.

viseto įvertinimas, atsižvelgiant į prašyme atnaujinti procesą nurodytą naujai paaiškėjusią esminę bylos aplinkybę. Pavyzdžiui šioje byloje¹²⁷ buvo bandoma įrodyti, kad teismo padaryta išvada buvo padaryta peržengiant įrodymų vertinimo taisykles. Tačiau teismas pažymėjo, kad pateiktas įrodymų viseto vertinimas, išanalizavus ir įvertinus naujai paaiškėjusią esminę bylos aplinkybę, dėl kurio teismas padarė išvadą, kad negalima nustatyti juridinę reikšmę turinčio fakto, laikytinas bylos išnagrinėjimu ne savarankišku CPK 366 straipsnio 1 dalies 9 punkte nustatytu pagrindu, bet tokį bylos ribų nagrinėjimą apibrėžė CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyto proceso atnaujinimo pagrindo apimtis. Šiuo metu analizuojant egzistuojančią praktiką norisi šią situaciją vertinti kiek kitaip. Atsižvelgiant į teismų skiriamą dėmesį proceso atnaujinimo esmei ir tikslams galima būtų manyti, kad net jei būtų peržengtos nagrinėjamos bylos ribos, tokie veiksmai galėtų būti pateisinami jei tik atitiktų bendruosius principus ir siekį įgyvendinti proceso atnaujinimo uždavinius. Taigi, galima teigti, kad šiose įrodymų vertinimo situacijose yra labai svarbu išvelgti ir atrasti protingą pusiausvyrą, kad nebūtų formaliai vertinamos atnaujinimo instituto normos, tačiau kartu nebūtų esminių procesinių pažeidimų.

Galima būtų pasakyti, kad įstatymų leidėjas ir teismai maksimaliai siekia, kad bylos būtų sprendžiamos laikantis įrodymų vertinimo ypatumų, nagrinėjant bylą CPK 370 straipsnio 4 dalies numatyta tvarka. Verta pastebėti, kad šios nuostatos pažeidimas gali būti pagrindu atnaujinti procesą. Skundo argumentai dėl netinkamo įrodymų vertinimo nagrinėjant bylą pakartotinai pagal CPK 370 straipsnio 4 dalį gali būti siejami su CPK 366 straipsnio 2 punktu. Šiuo atveju įrodymų vertinimo ypatumas yra tai, kad neturi būti peržengiamos ribos, kurios yra nustatytos proceso atnaujinimo pagrindų. Tai reiškia, kad bylos nagrinėjimo ir įrodinėjimo dalykas po civilinės bylos atnaujinimo nėra tapatus įrodinėjimo dalykui kaip iš naujo nagrinėjant bylą. Jis yra siauresnis dėl jau pirmiau nurodytų proceso atnaujinimo tikslų ir pagrindų. Atnaujinus procesą byla ne nagrinėjama iš naujo, o patikrinama, ar padaryta klaida, kurią reikia pašalinti. Įrodymų vertinimo taisyklių pažeidimas gali būti nustatytas, jeigu nevertinta visi ar dalis įrodymų, kurie susiję su aplinkybėmis, sudarančiomis įrodinėjimo dalyką.¹²⁸

Gretimai bylos nagrinėjimo ribų paminima byla,¹²⁹ kurioje aptariama prašymo atnaujinti tvarka. CPK 369 straipsnyje išdėstytas reikalavimas nurodyti proceso

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis c. b. pagal pareiškėjos V. K. pareiškimą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, Nr. 3K-3-363/2010, kat. 114.11; 124.2.2; 124.2.9; 124.4; 128.2.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 5 d. nutartis c. b. UAB „Tavilta“ v. AB „Lietuvos geležinkeliai“, Nr. 3K-3-34/2009, kat. 124.4; 124.2.2; 124.6.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 4 d. nutartis c. b. B. S. S. v. S. S., D. S., Nr. 3K-3-370/2011, kat. 124.2.2; 124.3.

atnaujinimo pagrindą reiškia, kad pareiškėjas turi nurodyti bent vieną įstatyme įtvirtintą proceso atnaujinimo pagrindą ir jį pagrindžiančias aplinkybes bei pateikti jas patvirtinančius įrodymus. Prašyme nurodytų aplinkybių teisinė kvalifikacija yra teismo prerogatyva. Teismas, priėmęs prašymą ir nagrinėdamas proceso atnaujinimo klausimą teismo posėdyje pagal CPK 370 straipsnio 3 dalį, patikrina prašyme nurodytų aplinkybių ir pridėtų įrodymų duomenis, ar jie pagrindžia bent vieną iš išvardytų CPK 366 straipsnyje proceso atnaujinimo pagrindą. Šioje stadijoje neturi būti tiriami ir vertinami naujų įrodymų ar aplinkybių reikšmė visų byloje esančių įrodymų kontekste, nes tai jau reikštų paskesnėje stadijoje - CPK 370 straipsnio 4 dalyje - nustatyta tvarka atliekamą pakartotinį bylos nagrinėjimą, kuris galimas tik po nutarties atnaujinti procesą priėmimo. Tai nereiškia, kad nagrinėdamas proceso atnaujinimo klausimą teismas negali apskritai vertinti proceso atnaujinimo pagrindą sudarančių pareiškėjo nurodomų aplinkybių ir įrodymų ryšio su užbaigtoje civilinėje byloje nustatytais faktais ir juos patvirtinančiais įrodymais. Jeigu bylos nagrinėjimą siekiama atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, tai teismas naujai nurodytas aplinkybes ir kaip naujus pateiktus įrodymus užbaigtoje civilinėje byloje preliminariai vertina su byloje iširtomis aplinkybėmis ir joje jau esančiais įrodymais, siekdamas nustatyti prašyme nurodomo proceso atnaujinimo pagrindo tikrumą. Taigi CPK 370 straipsnio 3 dalies nustatyta tvarka sprendžiant proceso atnaujinimo klausimą teismo tiriami ir vertinami visi tie įrodymai, kurie gali patvirtinti arba paneigti prašymo atnaujinti procesą pagrįstumą iš prašymo turinio identifikuojamais CPK 366 straipsnio 1 dalyje išvardytais proceso atnaujinimo pagrindais, bet nevertinamas naujų duomenų turinio tikrumas. Galima būtų pritarti tokiai teismų praktikai, nes tokio pobūdžio bylose priimdamas nutartį teismas privalo aplinkybes vertinti kitų esamų kontekste. Kitu atveju būtų pažeistas proceso koncentruotumo principas, nes teismai būtų priversti kiekvieną atvejį nagrinėti atnaujinus bylą. Nes jei naujai paaiškėjusios aplinkybės nebus įvertintos bendrame bylos kontekste yra didelė tikimybė, kad proceso atnaujinimo tikslai nebus įgyvendinti.

Kasacinis teismas, aiškindamas CPK 366 straipsnio 1 dalies 9 punktą, yra nurodęs, kad aiški teisės taikymo klaida kaip pagrindas atnaujinti civilinę bylą gali būti imperatyviosios teisės normos netaikymas, vienareikšmiškos teisės normos nuostatos prasmės išaiškinimas netinkamai; neginčijamai neprotingas vertinamojo pobūdžio aplinkybių įvertinimas ir panašūs atvejai.¹³⁰ Teismų praktikoje šis pagrindas nejučia sugretinamas su CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punktu. Šiuos pagrindus skiria tai, kad

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis c. b. *bankrutuojančios akcinės bendrovės „Raseinių melioracija“*, Nr. 3K-3-360/2014, kat. 113.6.1.5.

įstatymo nuostatų ir teisės normų aiškinimai negali būti pripažįstami naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis CPK 366 straipsnio 1 d. 2 p. prasme. O taip pat CPK 368 str. 2 d. numatyta, kad Kodekso 366 straipsnio 1 dalies 9 punkte nurodytu atveju – yra nustatytas naikinamasis terminas, jeigu nuo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo praėjo daugiau kaip vieni metai.¹³¹ Įžvelgtina, kad gali būti norima prašyme dėl proceso atnaujinimo įrodinėti egzistuojančią CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte aplinkybę vien tam, kad būtų taikomi palankesni terminai tenkinant prašymą dėl proceso atnaujinimo. Jau aptartoje byloje¹³² buvo bandoma įrodyti, kad teismo padaryta išvada buvo padaryta peržengiant įrodymų vertinimo taisykles. Tačiau teismas pažymėjo, kad pateiktas įrodymų viseto vertinimas, išanalizavus ir įvertinus naujai paaiškėjusią esminę bylos aplinkybę, dėl kurio teismas padarė išvadą, kad negalima nustatyti juridinę reikšmę turinčio fakto, laikytinas bylos išnagrinėjimu ne savarankišku CPK 366 straipsnio 1 dalies 9 punkte nustatytu pagrindu, bet tokį bylos ribų nagrinėjimą apibrėžė CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyto proceso atnaujinimo pagrindo apimtis. Taigi galima sakyti, kad teismų praktika nuėjo plečiamojo aiškinimo būdu, normas pritaikė ne formaliai, o atsižvelgiant į šio procesinio instituto paskirtį ir įstatymo leidėjo ketinimus. Teisinė nuostata buvo išaiškinta plečiamai, o netinkamas teisės normų taikymas yra laikomas reikšmingas tiek, kad teismas pateisina nukrypimą nuo procesinių teisės normų.

Dar darbo pradžioje buvo paminėta, kad proceso atnaujinimo institutas yra laikomas išimtinis, o proceso atnaujinimo pagrindų sąrašas baigtinis. Numatoma proceso atnaujinimo tvarka užtikrina, kad be pagrįstų abejonių nebūtų siekiama dar kartą pasibylinėti taip paneigiant priimto teismo sprendimo stabilumo užtikrinimo principą. Tačiau pati teismų praktika gali būti laikoma prieštaraujančia, gal net besivystančia ir vis beieškančia sprendimo, kaip užtikrinti teisingumą proporcingai derinant teismo sprendimo stabilumą kartu su proceso atnaujinimo tikslais ir uždaviniais.

Pats Kasacinis teismas, aiškindamas proceso atnaujinimo paskirtį ir tikslus, yra pabrėžęs, kad, siekiant užtikrinti normalią civilinių santykių raidą, būtinas stabilumas, perspektyvinio prognozavimo galimybė, reikalingas teisinis tikrumas, pasitikėjimas įsiteisėjusiais teismo sprendimais. Atnaujinus procesą įsiteisėjusiu teismo sprendimu užbaigtoje byloje, atsiranda teisinis neapibrėžtumas, nes joje išspręsto šalių teisinės padėties klausimo sprendimas vėl tampa nežinomas, o dalyvavimas su ginčo dalyku

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 5 d. nutartis, c. b. *F. P.v. „Indėlių ir investicijų draudimas“, trečiasis asmuo bankrutavusi akcinė bendrovė bankas „Snoras“*, Nr. 3K-3-347-915/2015, kat 124.2.2; 124.2.9.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis c. b. *pagal pareiškėjos V. K. pareiškimą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo*, Nr. 3K-3-363/2010, kat. 114.11; 124.2.2; 124.2.9; 124.4; 128.2.

susijusiuose santykiuose – rizikingas. Dėl to proceso atnaujinimas civilinio proceso teisės doktrinoje pripažįstamas išimtinu būdu įsiteisėjusiems teismų sprendimams peržiūrėti, galimu tik esminėms klaidoms taisyti, esant svarbioms ir įtikinamoms aplinkybėms. Įstatyme bylos šalims nesuteikiama teisės atnaujinti procesą vien siekiant pakartotinio bylos išnagrinėjimo, o prašymai atnaujinti procesą ribojami laiku.¹³³ Būtent kalbant apie ribojimą laike yra paminima teismų praktika,¹³⁴ kuri sukelia labai dviprasmiškų vertinimų. Buvo priimti teismų sprendimai, kurie argumentuojant „išskirtine ir neįtikėtina situacija“ bei „netoleruotina teisine situacija, kurios apskritai negalėtų ir neturėtų būti“, paneigė teisinio stabilumo principą ir teismo sprendimo galią.¹³⁵ Negalima nesutikti, kad minimose bylose tikrai buvo priimti neteisingi sprendimai, tačiau nepaisymas naikinamojo termino gali lemti teisinės sistemos nestabilumą. Dėl tos priežasties teismas turėtų kiekvieną kartą vertinti kas yra „išskirtine ir neįtikėtina situacija“. Toje pačioje jau minėtoje byloje teismas pasisakė, kad tam tikrais atvejais, kai susidaro išskirtinė teisinė situacija, teismai turi teisę spręsti praleisto CPK 368 straipsnio 2 dalyje nustatyto naikinamojo procesinio termino atnaujinimo klausimą. Tačiau, atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes ir priežastis, kuriomis kasatorius grindžia būtinybę atnaujinti bylos nagrinėjimą, teismas konstatavo, kad nėra pagrindo konstatuoti, kad nagrinėjama situacija būtų tokia išskirtinė ar neįtikėtina. Dėl to, teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamu atveju pirmenybė teiktina vienam esminių teisinio stabilumo principui ir konstatuotina, kad pirmosios ir apeliacinės instancių teismai pagrįstai sprendė, jog kasatoriaus prašymas dėl proceso atnaujinimo paduotas praleidus įstatyme nustatytą naikinamąjį terminą, todėl negali būti tenkinamas.

Apibendrinant visa tai, kas aukščiau išdėstyta, galima būtų pasakyti, kad turi būti užtikrintas teisinio tikrumo, sprendimo stabilumo užtikrinimo bei teisingumo balansas. Taigi, net ir esant nustatytam norminiam pagrindui taikyti proceso atnaujinimo institutą, kaskart sprendžiant bylą teismui siūlytina, norint užtikrinti teisingo sprendimo priėmimą, pirmiausia vadovautis teisės principais ir siekti teisinių vertybių pusiausvyros.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 5 d. nutartis, c. b. *F. P. v. „Indėlių ir investicijų draudimas“, trečiasis asmuo bankrutavusi akcinė bendrovė bankas „Snoras“*, Nr. 3K-3-347-915/2015, kat. 124.2.2; 124.2.9.

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 14 d. nutartis c. b. *AB „Turto bankas“ v. A. Sinkevičienė*, Nr. 3K-3-233/2004, kat. 118; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. *J. O. v. Kauno AVA, E. L., A. M.* Nr. 3K-3-346/2006, kat. 124.2.7; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis c. b. „*dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, pareiškėjai J. G., G. G., R. R. ir G. D.*“, Nr. 3K-3-515/2007, kat. 102.5, 124.7; 2013 m. spalio 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje pagal *pareiškėjų V. K. ir kt. pareiškimą*, bylos Nr. 3K-3-514/2013; 2014 m. rugsėjo 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *pagal pareiškėjo P. Z. prašymą*, bylos Nr. 3K-3-392/2014)

¹³⁵ Šios bylos teisės moksliniuose darbuose yra plačiai aptartos, dėl to šiame darbe tokia praktika nebeagrinėjama.

Išvados

1. Proceso atnaujinimas yra ekstraordinarinė civilinio proceso stadija. Skiriant proceso atnaujinimą nuo kitų teismų sprendimų kontrolės formų, yra akcentuojami proceso atnaujinimo tikslai ir uždaviniai. Pabrėžtina, kad šis institutas gali būti taikomas tik kaip paskutinė priemonė užtikrinant priimamų sprendimų teisėtumą, kai teismo padarytų fakto ar teisės klaidų nepavyko ištaisyti kitų proceso stadijų metu. Esant pagrįstam pagrindui abejoti priimtų teismo sprendimų teisėtumu ir pagrįstumu, proceso atnaujinimas yra laikomas teisingumo vykdymo užtikrinimu.
2. Proceso atnaujinimo pagrindai garantuoja, kad bus užtikrintas teismo sprendimų, civilinių santykių ir civilinės apyvartos stabilumas. Nuo kitų proceso atnaujinimo pagrindų naujai paaiškėjusias aplinkybes paprastai skiria: aplinkybių pobūdis, atsiradimo momentas bei tai, kad šias aplinkybes nustato ir teisiškai įvertina teismas. Nors visi pagrindai yra skirti vykdyti tą pačią funkciją, proceso atnaujinimas, pagrindu dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, gali būti laikomas bendresniu, daugiau faktinių situacijų apimančiu pagrindu. Dėl plečiamojo aiškinimo, išlieka galimybė atkurti teisingumą, kai vien dėl smulkmeniško nuostatų laikymosi (net kenkiant atnaujinimo esmei), formaliai nėra galimas proceso atnaujinimas. Kita vertus, paliekama galimybė atnaujinti procesą CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto pagrindu, kai nėra galima pasinaudoti kitais proceso atnaujinimo pagrindais, įneša teisinio neaiškumo į visą proceso atnaujinimo pagrindų sistemą. Dėl tokios praktikos gali susidaryti įspūdis, kad bet kokios paaiškėjusios aplinkybės, gali būti pagrindu atnaujinti procesą civilinėje byloje.
3. Pritartina teisės doktrinoje išskeltoms CPK 366 straipsnio 1 dalies 2 punkto taikymo problemoms ir jų sprendimo būdams. Aktualiausiu teisės doktrinoje klausimu šiuo metu gali būti laikoma dvejonė: ar gali būti plečiamas pagrindų sąrašas, o būtent tuo atveju, kai Konstitucinis teismas pripažįsta, kad įstatymas prieštarauja Konstitucijai. Darytina išvada, kad doktrinoje yra išlaikomas tiek įstatyme įtvirtintų pagrindų ir jų taikymo sąlygų stabilumas, tiek siekis maksimaliai įgyvendinti teisingumo vykdymo siekį keliant naujus probleminius klausimus.
4. Išnagrinėjus teismų praktiką yra darytina išvada, kad proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese pagrindas aiškinamas ir taikomas plečiamuoju būdu. Įžvelgiama tendencija, kad procesas gali būti atnaujinamas ir kai teismui kyla ne tik pagrįstų, bet ir „protingų“ abejonių dėl byloje priimto sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo.

5. Teismai priimdami sprendimus konkrečiose bylose kiekvienu atveju atkreipia dėmesį į proceso atnaujinimo paskirtį bei tikslus ir į tai, kad naujai paaiškėjusias aplinkybes reikalinga vertinti visų esamų aplinkybių kontekste. Teismai yra linkę plėsti naujai paaiškėjusių aplinkybių sampratą, remdamiesi proceso atnaujinimo paskirtimi bei tikslais. Dėl to būtent teismas kiekvienu individualiu atveju sprendžia ar yra reikalinga įstatymo nuostatas aiškinti plečiamuoju būdu, argumentuojant išskirtine situacija, ar laikytis vien tik stabilumo ir koncentruotumo principų. Pritartina tokiai vyraujančiai, tačiau nevienareikšmei praktikai. Kita vertus, siūlytina daugiau dėmesio skirti teismų praktikoje kylančių problemų apibendrinimui tam, kad būtų užtikrinamas civilinės apyvartos stabilumas ir nebūtų pagrįsto pagrindo abejoti priimamais teismų sprendimais. Be to siūlytina daugiau dėmesio skirti problemų apibendrinimui moksliniu lygmeniu, o norint turėti, rekomendacinio pobūdžio teisės normų taikymo išaiškinimą – nauja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose apžvalga.

Literatūros sąrašas

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės Žinios*, 1992, Nr. 33-1014;
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 36-1340; 2002, Nr.42-0;
3. Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės Žinios*, 2011, Nr. 85-4126;
4. Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valstybės Žinios*, 2002, Nr. 36-1340;
5. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Civilinio proceso kodeksas. *LTSR įstatymų sąvadas*, 1964-07-07;
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės Žinios*, 1994, Nr. 93-1809;
7. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės Žinios*, 1999, Nr. 30-856.

Specialioji literatūra:

1. NEKROŠIUS, V. *Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės*. Vilnius: Justitia, 2002.
2. BIRMONTIENĖ, T. et al. *Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
3. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis. II Tomas*. Vilnius: Justitia, 2005.
4. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika: vadovėlis*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009.
5. VALANČIUS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso komentaras (T.2) II - III dalis*. Vilnius: Justitia, 2005.
6. VĖLYVIS S.; BOLZANAS D. Užbaigta byla, kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje sąlyga. *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 2(2): 247.
7. BOLZANAS, D. Naujai paaiškėjusios aplinkybės kaip proceso atnaujinimo civilinėje byloje pagrindas. *Socialinių mokslų studijos*. 2010, 3(7).

Teismų sprendimai:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 28 d. nutartis, c. b. *G. G. TŪB „G“ dalyvaujant suinteresuotam asmeniui Valstybinei mokesčių inspekcijai*, Nr. 3K-3-757/2003, kat. 118;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 14 d. nutartis c. b. *AB „Turto bankas“ v. A.Sinkevičienė*, Nr. 3K-3-233/2004, kat. 118;
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 13 d. nutartis, c. b. *AB „Kelda“ v. UAB „Baltic Polis“*, Nr. 3K-3-546/2004, kat. 118;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis, c. b. *G.T. v. V.V*, Nr. 3K-3-380/2005, kat. 124. 2. 5;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. gruodžio 7 d. nutartis c. b. *I. Š. v. A. P. ir kt.*, Nr. 3K-3-647/2005, kat. 124;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. sausio 11 d. nutartis c. b. *G. B. v. UAB „Laigebu“*, Nr. 3K-3-18/2006., kat. 124.2.4;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 6 d. nutartis, c. b. *D. Z. v. Alytaus miesto savivaldybė*, Nr. 3K-3-133/2006, kat. 45. 10; 124. 2. 7; 124. 4;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 26 d. nutartis c. b. *„NORD/LB Lietuva“ v. UAB „Dama“ ir R. D.*, Nr. 3K-3-301/2006, kat. 24.4; 35.5; 116.8; 124.2.2;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 17 d. nutartis c. b. *J. O. v. Kauno AVA, E. L., A. M.*, Nr. 3K-3-346/2006, kat. 124.2.7;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. rugpjūčio 23 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto savivaldybė v. UAB „Pramoninė santechnika“ ir kt.*, Nr. 3K-3-485/2006, kat. 124.8;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 22 d. nutartis c. b. *S. V. v. M. D. ir kt.*, Nr. 3K-3-601/2006, kat 102.5,122.4, 124.1, 124.2.9;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. vasario 22 d. apžvalga *„Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai“*, Nr 1 2007, Teismų praktika, Nr. 27, 2007 m.;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 18 d. nutartis c. b. *I. E. ir suinteresuoti asmenys J.O., V. B. ir L. Č.*, Nr. 3K-3-67/2007, kat. 124.2.2;

14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Utenos statybinės medžiagos“ v. I. I., „Gražuliai“*, Nr. 3K-3-167/2007, kat. 124. 2. 2;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. *T. J. ir J. R. skundą dėl antstolės A. R. Ž. atstovo A. Ž. veiksmų, suinteresuotas asmuo D. Ž.*, Nr. 3K-3-198/2007, kat. 124.2.2;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. spalio 30 d. nutartis c. b. *UAB „Serfas“ v. AB „Dara“*, Nr. 3K-3-451/2007, kat. 21.1; 128.2; 124.2.2; 124.2.7; 124.2.9; 124.4;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 6 d. nutartis, c. b. *pagal pareiškėjo A. P. skundą byloje dėl R. Š. ir V. Š. santuokos nutraukimo*, Nr. 3K-3-471/2007;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis c. b. *„dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo“, pareiškėjai J. G., G. G., R. R. ir G. D.*, Nr. 3K-3-515/2007, kat. 102.5, 124.7;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 21 d. nutartis c. b. *BAB „Statūna“ v. UAB „Parama“*, Nr. 3K-7-57/2008, kat. 124.2.2, 124.2.3;
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis c. b. *pareiškėjai I. R. ir Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras*, Nr. 3K-3-403/2008, kat. 124.2.2; 124.2.9; 124.3; 124.6;
21. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 8 d. nutartis, c. b. *M. S. v. V. V. P.*, Nr. A2-536-436/2008;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 5 d. nutartis c. b. *UAB „Tavilta“ v. AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-34/2009, kat. 124.4; 124.2.2; 124.6;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 16 d. nutartis, c. b. *V.I. v A.K.*, Nr. 3K-3-108/2009, kat. 124.2.2; 124.2.7;
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 3 d. nutartis c. b. *V. Š. v. M. L.*, Nr. 3K-3-310/2009, kat. 124.2.2; 124.5;
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis c. b. *V. P. v. V. Z.*, Nr. 3K-3-598/2009, kat. 98.4; 106.1; 124.2.2;
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. birželio 1 d. nutartis c. b. *A. T. v. V. Š.*, Nr. 3K-3-250/2010, kat. 124.2.2;
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis c. b. *pagal pareiškėjos V. K. pareiškimą dėl juridinę reikšmę*

- turinčio fakto nustatymo*, Nr. 3K-3-363/2010, kat. 114.11; 124.2.2; 124.2.9; 124.4; 128.2;
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 28 d. nutartis, c. b. *I. S. (I. S.) ir V. S. (V. S.)*, Nr. 3K-3-128/2011, kat 116.8; 123.2;
 29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gegužės 3 d. nutartis, c.b. *I. P. v. Kėdainių ligoninė*, Nr. 3K-3-192/2011, kat. 124.2.2; 124.3;
 30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 28 d. nutartis c. b. *UAB „Salta“ v. VĮ „Turto bankas“*, Nr. 3K-3-337/2011, kat. 124.2.2; 124.5;
 31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 4 d. nutartis c. b. *B. S. S. v. S. S., D. S.*, Nr. 3K-3-370/2011, kat. 124.2.2; 124.3;
 32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. spalio 10 d. nutartis, c.b. *R. J. v. L. M.*, Nr. 3K-3-373/2011, kat. 124.2.2;
 33. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. balandžio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-1092/2011;
 34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 26 d. nutartis, c. b. *A. C. v. Lenkijos Respublikos ambasada*, Nr. 3K-3-309/2012;
 35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gruodžio 5 d. nutartis, c.b. *L. B. v. Valstybės turto fondas*, Nr. 3K-3-548/2012, kat 124.2.2;
 36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 25 d. nutartis, c.b. *pagal pareiškėjų V. K. ir kt. pareiškimą*, Nr. 3K-3-514/2013;
 37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. vasario 19 d. nutartis, c.b. *UAB „Vilpra“ v. UAB „Vindeva“*, Nr. 3K-3-31/2014, kat. 121.1.9.4; 124.2.2;
 38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 balandžio 30 d. nutartis, c. b. *„Nordea Bank Finland“ v „NETO“*, Nr. 3K-3-278/2014, kat. 22.6; 30.3; 32.5.4; 121.13;
 39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 27 d. nutartis c. b. *bankrutuojančios akcinės bendrovės „Raseinių melioracija“*, Nr. 3K-3-360/2014, kat. 113.6.1.5;

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 10 d. nutartis c.b. *pagal pareiškėjo P. Z. prašymą*, Nr. 3K-3-392/2014, kat. 124.1; 124.2.9;
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 1 d. nutartis c. b. *V. K. ir N. K. v. D. S. ir I. S.*, Nr. e3K-3-643-219/2015, kat. 3.2.4.11; 3.3.4.2.2;
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 5 d. nutartis, c. b. *F. P.v „Indėlių ir investicijų draudimas“, trečiasis asmuo bankrutavusi akcinė bendrovė bankas „Snoras“*, Nr. 3K-3-347-915/2015, kat 124.2.2; 124.2.9;
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. rugpjūčio 21 d. nutartis c.b. *AB „Panevėžio energija“ v. V. K.*, Nr. 3K-3-473-684/2015, kat. 124.2.2;
44. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 25 d. nutartis, c. b. *O. M. v. UAB „VAATC“*, Nr. 2S-489-803/2016.

Elektroniniai dokumentai:

1. RAŠČIUKEVIČIUS, O. Vytauto Didžiojo universitetas. *„Teisės akto, kuriuo pagrįstas teismo sprendimas, pripažinimas antikonstituciniu kaip pagrindas atnaujinti civilinį procesą“*, Teisės apžvalga Law review No. 1 (12), 2015, P. 190 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://dx.doi.org/10.7220/2029-4239.12.1.6>> [žiūrėta 2016 m. vasario 14 d.].
2. *Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Konstitucinis teisingumas: funkcijos ir santykiai su kitomis valdžios institucijomis, Europos Konstitucinių Teismų Konferencijos XV kongresui, parengtas nacionalinis pranešimas*. Vilnius, 2010, Europos Konstitucinių Teismų konferencija [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.confueconstco.org/reports/rep-xv/LITUANIA%20na.pdf>> [žiūrėta 2016 m. vasario 1 d.].
3. Teisės naujienų apžvalga. Advokatų bendrija: Balčiūnas ir Grajauskas. *Teisės naujienų apžvalga*. 2015 rugpjūtis. P. 3-5, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.balciunasgrajauskas.lt/page/upload/modarticle_56016a1296263_f1.pdf> [žiūrėta 2016 m. vasario 19 d.].

Santrauka

Magistro darbe „Proceso atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese“ išsamiai ir visapusiškai nagrinėjamas vienas iš devynių proceso atnaujinimo pagrindų, kuriuo remiantis yra galima prašyti atnaujinti procesą civilinėje byloje. Šio darbo tikslas yra išanalizuoti proceso atnaujinimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių reglamentuojančius teisės aktus, aktualią teismų praktiką ir pateikti susistemintą šio instituto analizę, įvardijant praktines jo taikymo problemas bei kitimo tendencijas.

Pirmoje ir antroje darbo dalyse nagrinėjami bendri klausimai. Pirmoje dalyje yra siekiama atskleisti proceso atnaujinimo instituto esmę. Šioje dalyje akcentuojamas proceso atnaujinimo išimtinumas bei tai, kad proceso atnaujinimo tikslas yra teisingumo vykdymas, plačiąja prasme. Antroje dalyje proceso atnaujinimo esmė atskleidžiama, atskiriant proceso atnaujinimo institutą nuo kitų teismų sprendimų kontrolės formų.

Trečioje struktūrinėje dalyje plačiai nagrinėjamas proceso atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese. Pirma, šioje dalyje yra lyginamas atnaujinimo pagrindas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių su kitais proceso atnaujinimo pagrindais. Antra, analizuojama teisės doktrina ir teismų sprendimai susiję su šio pagrindo taikymo praktikoje problematika. Teisės doktrinoje išskirtinas atnaujinimo pagrindų sąrašo išplėtimo klausimas, būtent, pagrindu, kai Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pripažįsta teisės aktą, kuriuo buvo pagrįstas teismo sprendimas, antikonstituciniu. Pagaliau, darbe analizuojama proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių civiliniame procese problematika teismų praktikoje. Analizė atliekama išskiriant teismų praktiką į bylas, kuriose aplinkybės: yra ir nėra pripažįstamos naujai paaiškėjusiomis. Atsižvelgiant į analizės rezultatus daroma išvada, kad teismai yra linkę plėsti naujai paaiškėjusių aplinkybių sampratą, remdamiesi proceso atnaujinimo paskirtimi bei tikslais.

Summary

„Process Update on Newly Discovered Circumstances in Civil Procedure“

Master's work on „Process Update on Newly Discovered Circumstances in Civil Procedure“ is detailed and full examination of one of the nine process grounds on which it is possible to apply for renewal of the process in a civil case. The aim of the paper is to analyze the regulation on the process update on newly discovered circumstances of the Lithuanian national legislation as well as the practice of the Supreme Court of Lithuania, to represent systematic analysis of this institute, identifying the tendencies and practical problems in its application.

General issues are being analyzed in the first and in the second part of the paper. The aim of the first part is to reveal the matter of the process of renewal of the Institute. This part emphasizes the exclusivity of the process, and a fair administration of justice (in the broad sense) as a priority goal. In the second part the matter of the process of renewal is disclosed by separating the Institute of process renewal from other forms of court judgments control.

The third part widely analyses the update of the process on newly discovered circumstances in the civil procedure. First of all, in this part the updating of the process on newly discovered circumstances is being compared with other grounds of process updating. Secondly, the doctrine and decisions of the courts are analyzed as much as they are related to practical problems in application of mentioned ground. Legal doctrine highlights the issue of broadening of process updating grounds and, more specifically, including the ground when Constitutional Court of the Republic of Lithuania declares that law applied in a specific case is in conflict with the Constitution of the Republic of Lithuania. Finally, the paper analyses case-law problems of process update on newly discovered circumstances in the civil procedure. The analysis of the case-law is divided into two parts: the first section is being devoted to a newly discovered circumstances in civil procedure and the second part to a circumstances which are not newly discovered. From the analysis it also appears that courts tend to expand the concept of newly discovered circumstances, on the basis of the purpose and goal of process update.